

Výchova dětí a mládeže v katolických rodinách

Karel Svoboda

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Karel SVOBODA**
Osobní číslo: **H118647**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Výchova dětí a mládeže v katolických rodinách**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenského výzkumu. Průběžné výsledky práce budou konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

Práce bude zaměřena na:

- analýzu výchovy v katolických rodinách
- posouzení zásadních rozdílů oproti výchově v ateistických rodinách
- vliv církve na výchovu
- sexuální výchova

Součástí bude kvalitativní výzkum realizován formou polostrukturovaného rozhovoru.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Benedikt XVI, Encyklika deus caritas est, Praha: Paulínky, 2006.

Benedikt XVI, Encyklika spe salvi, Praha: Paulínky, 2008.

Bible, Praha: Česká biblická společnost, 1990.

Feuerbach, L. Podstata křesťanství, Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1954.

Jandourek, Vzestup a pád moderního ateismu, Praha: Grada, 2010.

Možný, I. Česká společnost. Praha: Triton, 2005.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Mgr. Antonín Dolák, Ph.D.**

Katedra společenských věd

Datum zadání bakalářské práce: **11. listopadu 2013**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2014**

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

Mgr. Michal Vavřík, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

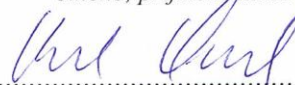
Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

V Brně 15. 4. 2014

Karel Svoboda

Jméno, příjmení, studenta

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, optisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na výchovu dětí a mládeže v katolických rodinách. Cílem této práce je charakteristika křesťanské výchovy, její specifika, přiblížení života v praktikující křesťanské rodině. Práce se zabývá pohledem teologů na rodinu, manželství, duchovní prostředí i mravní čistotu. Charakterizuje podobu současné katolické rodiny a její zásady.

Klíčová slova:

Křesťanská rodina, dítě, výchova, křesťanství, mládež, Bůh, sexualita, manželství, modlitba, církvev.

ABSTRACT

The thesis is focused on the education of children and youth in Catholic families. The aim of this work is to characterise Christian upbringing, its characteristics and it nears life in a practising Christian family. The work deals with the view of theologians on the family, marriage, spiritual environment and moral purity. It characterises the form of the contemporary Catholic family and its principles.

Keywords:

Christian family, child, upbringing, Christianity, youth, God, sexuality, marriage, prayer, church.

„Vychovávat dítě znamená vychovávat sebe.“

neznámý autor

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Mgr. Antonínu Dolákovi, Ph.D. za vstřícný přístup, metodickou pomoc, podporu a odborné rady, které mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své rodině za podporu a trpělivost, jež mi poskytla v průběhu celého studia.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 RODINA	10
1.1 KŘESŤANSKÁ RODINA	10
1.2 MANŽELSTVÍ, ZÁKLAD RODINY	11
1.3 RODINA A SPOLEČNOST	12
2 DUCHOVNÍ PROSTŘEDÍ	15
2.1 MODLITBA	15
2.2 KŘESŤANSKÉ POUTĚ.....	18
2.3 LITURGICKÝ ROK.....	19
3 MRAVNOST	23
3.1 MRAVNÍ ČISTOTA	23
3.2 SEXUÁLNÍ MORÁLKA	24
3.3 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA	26
4 O VÝCHOVĚ VŠEOBECNĚ	29
4.1 ČAS PRO DĚTI	29
4.2 TRESTY	30
4.3 PRÁCE KNĚŽÍ	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	34
5 METODOLOGIE	35
5.1 CÍL VÝZKUMU A FORMULACE VÝZKUMNÉ OTÁZKY	35
5.2 POUŽITÁ METODA VÝZKUMU.....	35
5.2.1 Etická pravidla chránící účastníky výzkumu	36
5.3 POSTUP A TECHNIKA SBĚRU DAT	36
5.3.1 Výběr výzkumného souboru	36
5.4 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	37
5.5 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	48
ZÁVĚR	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	56
SEZNAM PŘÍLOH	57

ÚVOD

Tématem této bakalářské práce je výchova dětí a mládeže v katolických rodinách. V současné době ve společnosti přibývá rozvodů, snižuje se porodnost, nastává úbytek povolání ke kněžství a zasvěcenému životu. A ani křesťanským rodinám se nevyhýbá zvýšený počet rozpadu vztahů. Stále více se na rodinu pohlíží jako na přežitek, její místo nahrazují jiné životní styly: „single“ život, registrované partnerství, soužití „na hromádce“.

Toto téma jsem si zvolil proto, že jsem byl v katolické rodině vychován, celý život se pohybuji ve společenství katolické církve a sám se snažím v tomto duchu vychovávat své děti. Každý z nás má na počátku určité představy o tom, jak bude své děti vychovávat, ale během každodenního života některé naše zásady vzaly za své. A my se ptáme, jestli jsme dobří vychovatelé a jak vychovávají děti ostatní? Kde hledat pomoc a jaký zvolit způsob výchovy? Jak postupovat, aby naše výchova byla úspěšná?

Cílem této práce je charakteristika křesťanské výchovy, její priority, specifika, výchovné metody, přiblížení života v praktikující katolické rodině. Budu si všímat významu prožívání křesťanských tradic v kontextu s výchovou. Dále se zaměřím na působení a práci kněží s dětmi a mládeží.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. V první kapitole chci objasnit pojmy křesťanská rodina a manželství a jaké zaujímá místo rodina ve společnosti. Druhá kapitola se zabývá duchovním prostředím – modlitbou, křesťanskými tradicemi a poutním putováním. Celá třetí kapitola je věnovaná mravnosti, sexuální morálce a sexuální výchově. Čtvrtá kapitola se zabývá všeobecnou výchovou, tresty a také tím, jak významnou roli hrají při výchově našich dětí kněží.

Praktická část obsahuje výzkumné šetření, které bude realizováno kvalitativní metodou, formou polostrukturovaného rozhovoru. K tomuto výzkumu si vyberu šest, až deset rodin, které jsou praktikujícími křesťanskými rodinami a které aplikují křesťanskou výchovu ve svých rodinách. Hlavní otázkou bude, jaká je výchova dětí a mládeže v současných katolických rodinách. Výsledky rozhovoru podrobím analýze, ze které vyvodím závěr.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

1.1 Křesťanská rodina

Pod pojmem křesťanská rodina si každý možná představí něco jiného. Pro mnohé je to rodina, která jednou za týden v neděli zajde do kostela. Pro druhé je to rodina snažící se žít podle Božích přikázání, která pravidelně navštěvuje bohoslužby, společně se modlí, chodí ke svaté zpovědi či se nějakým jiným způsobem angažuje v církvi. Někdo se zase považuje za věřícího člověka, i když se nemodlí, žádné společenství nenavštěvuje a do kostela nechodí, ale věří v nějaké nadpřirozeno. (Podle ČSÚ např. na Vysočině více než 33000 obyvatel – 6,5 % populace – označila sebe sama jako věřící, kteří se nehlásí k žádné církvi ani náboženské společnosti).

Podle kardinála Trochty je svatební obřad posvátný a křesťanské náboženství pozvedá tento posvátný charakter manželství na nejvyšší úroveň. Svátost manželství činí člověka účastným božské přirozenosti a zjednává manželům zvláštní Boží pomoc, potřebnou pro plnění těžkých povinností jak ke svým dětem, tak k sobě navzájem (Trochta, 1984).

V Dokumentech druhého vatikánského koncilu (2008), blaho člověka a lidské i křesťanské společnosti úzce souvisí s manželským a rodinným společenstvím. Avšak ne všude je toto ustanovení jasné, protože ho zatemňují rozvody, mnohoženství a jiné deformace.

V pojetí Ponsardové (2008) je křesťanská rodina taková, jejíž členové jsou pokřtěni a jejichž křesťanská identita nespočívá na jejich názorech nebo způsobu života, ale na Bohu. Křesťanská rodina jsou lidé hříšní, kteří si často mylně myslí, že být křesťanskou rodinou znamená být rodinou dokonalou. Křesťanská rodina je specifickým vyjádřením a uskutečněním církevního společenství. Zároveň je to rodina, která nemá být izolována někde za zdmi kostela.

„Křesťanská rodina je první společenství, které má za úkol hlásat evangelium dospívající lidské osobnosti a dovést ji postupnou výchovou a katechezí k plné lidské a křesťanské zralosti.“ (Jan Pavel II, 1992, Familiaris consortio čl. 2).

Podle papeže Pia XI. má být mravní a spořádaná rodina prvním přirozeným prostředím ve výchově dětí a rodiče mají být dobrým příkladem nejen dětem, ale i ostatním lidem (Pius XI., 1947).

Kardinál Trochta (Životopisná črta, 1984) říká, že musí být ve společnosti uznáván princip autority, jinak nebude společnost trvalá a jednotná a nebude přinášet dobré výsledky. Stejně tak rodinu staví na principu autority, kdy musí být nastolen řád. Trochta sice uznává stejnou autoritu otce i matky, nicméně otce staví do role první autority. Tato autorita má být prováděna s láskou, citem a nikoliv bezohledně. Takže rozhodně se tím nemyslí, že zde bude utlačována důstojnost ženy, ale naopak půjde o její ochranu.

Podobnou verzi popisuje i Doubrava. I když má být muž hlavou rodiny, rozhodně to neznamená, že bude tyranem a diktátorem. Žena má být zase doma královnou, ale tak, že bude srdcem celé rodiny. I když jsou muž i žena jiní na těle i na duchu, mají být rovnocenní ve svém lidství (Doubrava, 1995).

V knize „V co věřím“ se Hans Küng mimo jiné zaobírá otázkou, kdo je vlastně křesťan a co je modelem křesťanského života. Po mnohých úvahách a zkoumáních dochází k názoru, že podstatou křesťanství je postava Ježíše Nazaretského. A křesťan je podle Künga ten, kdo se v životě řídí Ježíšovým příkladem a je jedno, že se např. nemodlí a neholduje fundamentalismu¹ (Küng, 2012).

Chtěl bych se v této práci zabývat křesťanskou rodinou, která je rodinou praktikující. To znamená rodinou, která pravidelně navštěvuje bohoslužby, společně se modlí, ctí liturgický rok a žije ve společenství s katolickou církví.

1.2 Manželství, základ rodiny

Manželství je smlouva uzavřená svobodnou myslí a není to jen smlouva jako taková. Je to víc než smlouva, protože v obyčejné smlouvě jde o služby, měřitelné veličiny, hledání prospěchu. V manželské smlouvě se jeden dává druhému – daruje se mu. „Ano“ se při uzavírání manželství neříká jen v daný okamžik, ale je to na celý život. Manželství se dotýká společnosti, uzavírá se veřejně a veřejností je potvrzováno (Naše víra, 1991).

Tak jako Kristus miloval církev, takovou lásku má dávat svátost manželství manželům. Otevřenost k plodnosti, jednota a nerozlučitelnost jsou pro manželství podstatné; mnohoženství je s jednotou manželství neslučitelné. Manželství se slaví veřejně za přítomnosti kněze, svědků a dalších věřících (Katechismus katol. církve, 1995).

¹ Fundamentalismus – konzervativní lpění na původních ideologických základech (Petrosillo, s. 60)

Manželská láska je velikou a přirozenou potřebou člověka. I nejkrásnější a nejpevnější přátelství nemůže manželskou lásku nahradit. V žádném přátelství totiž nedochází k takovému se odevzdání – naprostému a výlučnému jedné osoby druhé. Je také zapotřebí, aby jeden druhého dobře znal a znal také zákony, kterými se mužská a ženská přirozenost řídí (Augustyn, 1995).

„Od počátku stvoření Bůh učinil člověka jako muže a ženu; proto opustí muž svého otce i matku a připojí se k své manželce, a budou ti dva jedno tělo; takže již nejsou dva, ale jeden. A proto, co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!“ (Bible, 1990, Mk 10).

Z manželství vzniká rodina, která má být základem společenství. Naplněním manželství a manželské lásky je plození a výchova dětí (Jan Pavel II., 1992).

V dnešní moderní době, především v ekonomicky vyspělých státech, se počet manželství snížil. Lidé uzavírají manželství v pokročilejším věku, stoupá počet rozvodů, a to i v prvních letech manželského života. I proto také katolická církev pokládá za důležitou přípravu na manželství, na manželský a rodinný život.

V apoštolské adhortaci *Familiaris consortio* – v níž byly zpracovány výsledky synody o rodině – poukázal papež Jan Pavel II. na to, že: *„Potřebnější než kdy předtím je dnes příprava mladých lidí na manželství a na rodinný život. Proto musí církev vytvářet a podporovat stále lepší a intenzivnější způsoby příprav na manželství, aby se, pokud možno, odstranily nesnáze, jež doléhají na tolikerá manželství a dále také, aby se podporovalo utváření a rozvíjení manželství šťastných.“* (Jan Pavel II, 1992, *Familiaris consortio* čl. 66).

Manželství je společností monogamickou, tzn., že je dovoleno, aby ve společné domácnosti žili jen jeden muž a jedna žena.

Dnes se slovem rodina rozumí nejen označení rodin tradičních, ale existují rodiny rozvedených, rodiny s jedním rodičem, rodiny polygamní či homosexuální i rodiny nesezdaných. Takže je diskutabilní, zda ještě platí, že manželství je základem rodiny.

1.3 Rodina a společnost

Již před více jak osmdesáti lety švýcarský katolický kněz konstatoval, že rodina, naše pevnost, přestala být křesťanská, zesvětštila (Mäder, 1933). Co by asi řekl dnes na manželství, rodinu, společnost, ve které klesá počet úplných rodin, rostou počty neúplných rodin, zvyšují se počty rozvodů. Rodinu postihlo další zlo v podobě prostředků všech

druhů, které zabraňují početí, způsobují potraty, umožňují umělé oplodňování a manipulaci s nenarozeným životem.

Rodina se dnes nalézá v situaci, která má v sobě záporné i kladné stránky. Na jedné straně věnuje člověk pozornost větší kvalitě mezilidských vztahů, povznesení důstojnosti ženy, odpovědnému rodičovství, výchově dětí a je si stále více vědom osobní svobody. Na druhé straně je tu chybné chápání vzájemné nezávislosti manželů, protichůdné názory při předávání duchovních hodnot, rostoucí počet rozvodů, potratů, užívání sterilizace. Velmi časté je špatné chápání svobody, která místo uskutečňování Božího plánu s manželstvím a rodinou se projevuje jako síla, která utvrzuje člověka v tíhnutí za vlastním sobeckým dobrem. Zatímco v chudých rozvojových zemích světa chybí rodinám základní životní prostředky jako je potrava, bydlení, léky i základní svobody, tak paradoxně v bohatších zemích, kde je blahobyt a konzumní způsob života, přibývá strach a nejistota o budoucnost, které odnímají rodičům velkodušnost a důvěru zplodit nový život. Proto je život často pokládán ne za požehnání, ale za nebezpečí, které je nutné odvrátit (Jan Pavel II., 1992, čl. 6).

„Rodina je základní buňkou života společnosti. Je to přirozená společnost, v níž jsou muž i žena povoláni k tomu, aby se sobě navzájem dávali v lásce a v daru života. Rodina je společenství, v němž se lze již od mládí naučit mravním hodnotám, začít uctívat Boha a správně užívat svobody. Rodinný život je uváděním do života společnosti.“ (Katechismus kat. církve, 1995, s. 542, 543).

Členové křesťanské rodiny mají žít tak, aby si všímali, pečovali a starali se o ty, kdo to potřebují (staré, nemocné, tělesně postižené). V případě, že rodina nemá možnost poskytnout takovou pomoc, musí se subsidiárně (zástupně) postarat jiné rodiny, jiné osoby nebo společnost (Katechismus kat. církve, 1995).

Křesťan je povinen pomáhat svému bližnímu, pečovat ve společnosti o to, aby každý dostal, co potřebuje. Křesťan nesmí prosazovat své zájmy proti zájmům společnosti, nesmí své právo uplatnit na úkor někoho jiného. Křesťan nesplní svou povinnost tím, že si nebude všimát společenských hříchů druhých, ale že se postaví proti nim. Jestliže dnešní vysoce organizovaná společnost má dostatek institucí, které mohou pečovat o člověka daleko lépe, než tomu bylo dřív, platí ještě pro křesťana příkazy z Písma o spravedlnosti a lásky vůči bližnímu? I v těchto organizacích zůstává ještě mnoho

prostoru pro mnohé drobné služby člověka člověku, osobní vztahy, obětavé a nezištné služby (Naše víra, 1991).

Jan Pavel II. (1992, čl. 17) zdůrazňuje čtyři všeobecné úkoly rodiny:

- *Vytváření osobního společenství*
- *Služba životu*
- *Účast na vývoji společnosti*
- *Účast na životě a poslání církve*

Kardinál Trochta v jedné ze svých promluv v roce 1939 řekl: „*My katolíci budeme spokojeni, když nám dovolíte věřit, že na tom, co se zde děje, má zájem také Bůh a když nám dovolíte s pomocí Boží spolupracovat na jednom velkém díle záchrany mládeže a zabezpečení budoucnosti národa, a když nám dovolíte za tento horoucně milovaný, ponížený a zkoušený národ také se modlit.*“ (Životopisná črta, 1984).

2 DUCHOVNÍ PROSTŘEDÍ

2.1 Modlitba

„Modlitba je pozdvižení duše k Bohu nebo prosba k Bohu za příhodná dobra“ (Jan Damašský). Modlitba provází člověka celé dějiny jako tajemné setkání mezi Bohem a člověkem. Ve Starém zákoně se modlitba rozvíjela pod vedením pastýřů a proroků a jejím vyvrcholením jsou žalmy. V Novém zákoně máme vzor v Ježíši. Ten často pronášel modlitbu o samotě a v tichu. Ve svých výkladech učí Ježíš své žáky modlit se vytrvale, s čistým srdcem, živou vírou a se synovskou smělostí. Modlitba křesťanů má také různé podoby: prosebné, děkovné, za odpuštění, přímlybné za někoho jiného, za umírající či zemřelé, za nalezení Božího království, ale také modlitby chvály – oslavující Boha, kterému vzdávají díky za to, že existuje, nehledě k tomu, co činí (Petrosillo, 1998).

Jednou z důležitých činností ve výchově dětí je naučit je modlitbě. Nejprve je potřeba naučit se ztišit a pak hovořit s Bohem. Vztah s Bohem má být především iniciativou z naší strany. Každý se má modlit srdcem, v modlitbě obětovat všechno kolem i sebe samotného (Huvar, 1994).

Dovolím si říct, že modlitba je jedním z pilířů křesťanského života i křesťanské výchovy. Modlitba provází křesťana již od narození, protože věřící se modlí společně v kruhu rodiny. Nad dítětem v kolébce či v postýlce se modlí rodiče nejdříve sami, postupně, je-li rodičům přáno, se rodina zvětšuje, přibývá dětí a tím se zvětšuje i rodinné společenství. Modlitba není jen modlitbou, je to také (zvláště večer) setkání rodiny, kdy se všichni shromáždí, poklekají před křížem a po modlitbě si mohou popovídat nebo něco přečíst.

Modlitba nemá být jen bezmyšlenkovité odříkávání textu, ale má to být spíše rozhovor s Bohem, navázání vztahu. Proto je také modlitba mnohdy improvizací. Člověk se může v duchu modlit prakticky kdekoliv.

Jestliže jsou rodiče první, kteří dávají dobrý příklad a modlí se, tak i děti a všichni, kteří žijí v rodinném kruhu, najdou lépe cestu k lidskosti, spáse a svatosti (Dokumenty druhého vatikánského koncilu, 2008).

V knize Víra v rodině (Ponsardová, 2008) jsou zdůrazňovány tři hlavní pilíře lásky v manželském životě: mluvit, modlit se, odpouštět. Komunikace mezi manželi se neměří

podle počtu slov, ale hlavně v naslouchání. Ponsardová dále doporučuje manželským párům modlit se každý večer bez výjimky Otčenáš a Zdravas, držet se přitom za ruce a tím předat celou noc i den Bohu.

Vácha věří i v sílu modlitby, která je odřikávaná bezmyslenkovitě, do které se musí člověk nutit a také v sílu dlouhých růženců, při kterých člověk večer usíná. Věřící v modlitby našich předků, svatých, nemocných a starých, věří v modlitbu malých dětí. „*Věřím, že jakoukoliv naši modlitbu bere Bůh velmi vážně.*“ (Vácha, 2011, s. 99)

Sv. František Saleský (1990) hovoří o nutnosti modlit se zvláště srdcem, protože nic jiného nemůže očistit náš rozum a naši vůli od zvrácenosti jako právě modlitba. Nabádá k modlení každý den asi hodinu, nejlépe ráno, kdy je mysl po nočním odpočinku svěžejší a bystřejší. Při modlení je třeba se hluboce soustředit na obsah, nespěchat a hlavně to, co říkáme, aby plynulo ze srdce. Dále upozorňuje na užitečný druh modlitby - růženec², litanie³ k Pánu Ježíši, k Panně Marii a k svatým, na jakýkoliv druh jiné ústní modlitby, které jsou obsaženy ve schválených modlitebních knížkách.

Jestliže zde píšete o modlitbě, nemohu se nezmínit o nejznámější modlitbě křesťanů – Otče náš. Jeden z učedníků požádal Ježíše, aby je naučil se modlit. Ten jim pak řekl slova, která se modlí dnešní křesťané.

Dále Ježíš káže: „*A když se modlíte, nebud'te jako pokrytci: ti se s oblibou modlí v synagógách a na nárožích, aby byli lidem na očích; amen, pravím vám, už mají svou odměnu. Když ty se modlíš, vejdi do svého pokojíku, zavři za sebou dveře a modli se k svému Otci, který zůstává skryt; a tvůj Otec, který vidí, co je skryto, ti odplatí.*“ (Bible, Mt 6, 5–7).

V křesťanství je také rozšířená tzv. stělná modlitba – je to modlitba pronášená v mysli zpravidla během dne. Je to opakované zvolání, např.: „*Můj Bože, smiluj*

² Z lat. *rosarium*, „růžová zahrada“. Mariánská modlitba, jež vznikla kolem r. 1400, sestává se ze 150 zdravasů, rozdělených po deseti a prokládaných Otčenášem a Sláva Otci. Jsou to připomínky nějaké události z Kristova života nazývané též tajemství, končí se modlitbou Zdravas Královno. Klasická podoba tajemství – radostné, bolestné, slavné (Petrosillo, 1998, s. 179). V roce 2002 vyhlásil papež Jan Pavel II pět nových tajemství, která pokrývají Kristův veřejný život mezi křtem v Jordánu a Jeho utrpením. (Tarsicius, 2003)

³ Střídavá prosebná modlitba, která se vysílá k Bohu za smilování a k svatým za přimluvu (Petrosillo, 1998, s.179)

se nade mnou; Ježíši, miluji tě; Pán můj a Bůh můj; Bohu díky; Ježíši, Maria, miluji vás, zachraňte duše“ aj. (Petrosillo, 1998, s. 196).

Modlitbě je třeba věnovat úsilí a v boji o modlitbu musíme čelit různým sklonům naší povahy, pokušením, která vzbuzují pochybnosti, proto musíme být pokorní a vytrvalí. Při modlitbě jsou největším nebezpečím roztržitost a vyprahlost. Musíme být bdělí a mít víru, protože nedostatek víry a omrzelost modlitbu ohrožují. Máme se modlit bez přestání, vždycky – nemůžeme od sebe oddělit modlitbu a křesťanský život (Katechismus katol. církve, 1995).

Jestliže chceme své děti vychovávat ve víře, musíme se opírat o Boha. A víra, kterou chceme dětem předat, má být především živý vztah s Bohem a ne soubor znalostí, zvyklostí a morálních hodnot. Ve výchově našich dětí musí mít modlitba prvořadou úlohu. Nejdříve je ale potřeba, abychom se modlili my, rodiče. Nemůžeme vychovávat děti ve víře, když se sami nebudeme modlit. Tak jako se děti učí mateřskému jazyku, tak se učí napodobováním i modlitbě, poslouchají, opakují. Samozřejmě způsobů, jak se modlit s malými dětmi, je velmi mnoho a v každé rodině to bude trochu jiné, ale hlavně jde o to, aby tento způsob vyhovoval nám a postupem času se modlitba, nebo styl modlitby může změnit (Ponsardová, 2008).

Většina modliteb končí slovem amen⁴. Výrazu amen hojně používá i Ježíš ve své zdůrazňující formulaci „amen, pravím vám (tobě)“, nebo ve zdvojené formě: „Amen, amen pravím vám“, „ v pravdě, v pravdě pravím vám“.

Výraz „Amen“ obsahuje množství významů - víru v Boha, spoléhat se na něco, věrnost, pevný základ, důvěřovat. Víra v Boha tedy znamená zastavit se v Bohu a toto zastavení dá celému životu pevnou záruku (Ratzinger, 1991).

⁴ Amen – z hebrejského kořene aman – podpírat, stát, je to tak, je to pravda, jistě, v pravdě. Užívá se také ve smyslu příslovce, jako souhlas toho, kdo naslouchá někomu, jenž mluví, s přáním, aby se řečené také uskutečnilo. (Petrosillo, 1998, s.10)

2.2 Křesťanské poutě

Je povinností každého dospělého, duševně zdravého muslima, aby aspoň jednou za život uskutečnil pout' do Mekky⁵. Křesťané (katolíci) žádné nařízení o vykonání pouti nemají. Přesto se každý rok vydává na pout' tisíce křesťanů.

Putování prvních křesťanů směřovalo především do míst spojených s životem Ježíše Krista, ke hrobům a ostatkům apoštolů a mučedníků, později jak přibývalo svatých, vyhledávali další poutní místa. *„Kdo podniká pout', podrobuje se na určitou dobu jakémusi výjimečnému stavu; opouští domov a vyráží do ciziny. Nemocní i zdraví, bohatí i chudí, zoufalí i šťastní putují od čtvrtého století po cestách, aby na posvátných místech chválili Boha, prosili ho o pomoc, vzdávali díky, káli se ze svých vin.“* (Ohler, 2002, s. 11).

Poutě se konaly již od raného křesťanství. Ve středověku byla pout' zážitkem víry, cesta byla dlouhá, namáhavá a velmi často i nebezpečná. K nejoblíbenějším poutním místům patřil Jeruzalém, Řím a Santiago de Compostela. Nejvýznamnějším poutním místem v Česku byla Praha, zvláště pak chrám sv. Víta, místo spojené s patrony české země, především se sv. Václavem.

Jestliže zde píšete o pouti, mám na mysli putování na památné a posvátné místo a ne církevní slavnost konanou na památku výročí posvěcení kostela či světce, jemuž je svatyně zasvěcena. Naši rodiče i prarodiče si velmi dobře pamatují na poutě a procesí, které se konávaly pěšky s prapory s obrazy svatých, s družičkami, za doprovodu zpěvů či modliteb věřících, jejichž jediným pokrmem byl často pouze kus chleba. V době totalitního režimu byly pak některé poutě chápány jako protikomunistický protest⁶. Z důvodu železné opony se poutě konaly především ve vnitrozemí, po jejím pádu

⁵ Mekka (celým jménem Makkah al-Mukarramah) – město v Saudské Arábii. Je to posvátné a poutní město Islámu. Roku 571 se v Mekce narodil Mohamed, zakladatel islámu, muslimy označovaný jako prorok Boží. Pro nevěřící je ale město uzavřeno. Podle tradičního islámského práva nesmí žádný nevěřící vstoupit na půdu Mekky, ani se delší dobu (déle jak tři dny) zdržovat v jejím okolí. Porušení zákazu je trestáno smrtí. (Žáček, 2008)

⁶ Národní pout' na Velehradě v roce 1985 byla jednou z největších československých poutí a protikomunistických demonstrací během trvání komunistického režimu. Oslav 1100. výročí úmrtí sv. Metoděje a udělení Zlaté růže velehradské bazilice se zúčastnilo 100-250 tisíc lidí, kteří vyhnali skandováním a pískotem z řečnické tribuny ministra kultury a hlasitě vyjádřili požadavek na náboženskou svobodu a povolení návštěvy papeže. (Wikipedie, 2013)

se poutníci vydali do různých koutů Evropy, především do Mariazell, Fatimy, Lurd, Medjugorje.

V našem kraji se nejbližší poutní místo nachází v Přibyslavicích. Každý rok v září na svátek Narození Panny Marie se na pouť do Přibyslavic vydávají pěšky poutníci z Třebíče a blízkého okolí. Poutní cesta dlouhá přibližně jedenáct kilometrů začíná u baziliky sv. Prokopa krátkým požehnáním některého z trebičských farářů a poté pokračuje za doprovodu modliteb a písní střídavě po silnici nebo po polní cestě přes obce Sokolí a Novou Ves až do Přibyslavic⁷.

Jakou hraje úlohu putování na poutní místa v katolické výchově? Především je to získávání úcty ke svatým, je to vybočení z každodenního shonu a všednosti, rozjímání, duševní odpočínutí, které má vést k prohlubování víry a osobního vztahu s Bohem. Dříve poutníci chodili na daleké poutě trvající několik dnů i týdnů. Dnes se už málokdo (i z časových důvodů) vydá na delší putování (i když jsou výjimky – v poslední době se každoročně konají několikadenní pěší poutě na Velehrad). A právě mnohý poutník, který nekoná pouť dalekou nebo dlouhodobou, se leckdy rozhodne si toto kratší putování stížit například tím, že jde celou, nebo část cesty bosý, hladový apod. A to u dětí a mládeže vede k posilování a zocelování nejen fyzické schránky člověka, ale i k rozvoji duševní vůle a síly.

2.3 Liturgický rok

„Náboženství je systém obřadů, u nichž je vlastně rozhodující jejich pečlivé zachování.“
(Ratzinger, 1991, s. 15).

⁷ Podle záznamů ve starých matrikách se na vnější straně kostela sv. Anny nacházel obraz Panny Marie malovaný na omítce. Zápisy mluví o tom, že ačkoliv byl obraz vystaven „všem nepohodám povětrnosti“, přesto zůstával stále zachovalý a pěkný, a to bez jakéhokoliv lidského zásahu. Zápis z roku 1715 hovoří o tom, že omítka na zdi kolem obrazu byla vlivem četných dešťů smyta až na kámen, obraz si ale stále držel malbu i barvy. To bylo pro lidi znamením, že jej zvláštním způsobem chrání Boží vůle. Z uvedených důvodů se lidé začali u obrazu modlit k Panně Marii Přibyslavické, na jejíž přímluvu se pak udála celá řada zázraků, o nichž existují záznamy ve starých kronikách (Farnost Přibyslavice, 2013).

Jako máme kalendářní rok, školní rok, tak v křesťanském prostředí se užívá termínu liturgický⁸ rok, nebo též církevní rok. Jde o souhrn svátečních dnů a časových úseků sestavených do jednoho roku. Liturgický rok je rozdělen do tří okruhů:

- velikonoční (doba postní, velikonoční třídenní, doba velikonoční),
- vánoční (doba adventní, doba vánoční),
- liturgické mezidobí (neutrální doba).

Každá tato doba má svůj zvláštní ráz a průběh a odráží se ve výzdobě kostelů, v různých barvách liturgických rouch, ve volbě biblických čtení a kázáních.

„Slavení liturgie užívá znamení a symbolů vztahujících se ke stvoření (světlo, voda, oheň), k lidskému životu (omývání, mazání olejem, lámání chleba), k dějinám spásy (obřady Velikonoc). Tyto vesmírné prvky, tyto lidské obřady, tato vzpomínková gesta na Boha, zařazená do světa víry a uchopená mocí Ducha svatého, se stávají nositeli spásy a posvěcení, jež vykonal Kristus.“ (Katechismus kat. církve, 1995, s. 313).

Liturgický rok začíná Adventem⁹ (přelom listopadu a prosince) a znamená přípravu na Vánoce. Adventní doba trvá čtyři týdny a symbolizují ji čtyři svíce na adventním věnci, které se rozsvěčují postupně, každý týden jedna. Navštěvují se tzv. rorátní mše sv., při které se postupně rozsvěčují světla v kostele. Toto narůstání světla symbolizuje blížící se příchod Krista, který je *„světlo, jež bude zjevením pohanům, slávu pro tvůj lid Izrael.“* (Bible, Lk 2,32).

Vánoce, které navazují na adventní dobu, jsou oslavou narození Ježíše Krista. Vánoční doba začíná 25. prosince na Boží hod vánoční a vrcholí slavností Zjevení Páně a slavností Křtu Páně. Nastává období mezidobí (neutrální doby).

U mnoha lidí přetrvává mylný názor, že Vánoce jsou největším křesťanským svátkem. Je to patrné i z předvánočních nálad a příprav, ale vrcholem celého liturgického

⁸ Liturgie – slovo pochází z řečtiny (*léiton érgon*) a znamená každou veřejnou službu pro lid či stát, v Novém zákoně bohoslužbu. (Petrosillo, 1998, s. 116)

⁹ Advent – z latinského *adventus* (příchod). V křesťanském jazyce tento výraz označuje příchod Mesiáše, dlouho očekávaného židovským národem, jenž se uskutečnil vtělením Ježíše Krista. (Petrosillo, 1998, s. 7)

roku je slavnost Paschy¹⁰ – po první tři staletí věřící neznali žádný jiný svátek (Richter, 1996).

Popeleční středou¹¹ začíná čtyřicetidenní doba postní, poslední týden se nazývá Svatý neboli Pašijový týden a poslední tři dny (Zelený čtvrtek¹², Velký pátek¹³, Bílá sobota¹⁴) velikonoční triduum.

Velikonoční neděle je počátkem doby velikonoční a končí Letnicemi neboli Sesláním Ducha svatého. Poté opět nastává období mezidobí.

Podle Richtera patří k liturgii také lidové zvyky a obyčeje, protože bez nich by bylo velice obtížné rozvíjet v obci pocit sounáležitosti. *„Kdo se nenaučí některé významné doby – jako třeba Vánoce či Velikonoce doprovázet vlastním prožitkem lidových obyčejů, si těžko uvědomí správnou hodnotu liturgie příslušného období. Už dnes tu máme generaci rodičů, která není s to předat svou víru dětem. Kdo se neumí modlit soukromě, stěží se dokáže modlit liturgicky.“* (Richter, 1996, s. 179)

Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá a žije, má velký vliv na utváření jeho osobnosti a celkově ovlivňuje jeho postoje, názory, myšlení. Proto jsem do této práce zařadil i kapitolu liturgický rok. To, čím jsou děti a mládež obklopeny, to, jak se prožívají různé křesťanské tradice, je pro katolické rodiny velice důležité. Liturgický rok v katolické církvi je v mnohých farnostech a rodinách prožíván velmi pestře. Za velice významné úkony pokládám také například půst újmy v jídle a zdrženlivost od masa, který je předepsán na Popeleční středu a Velký pátek. Je to procvičování sebezáporu a cesta k sebevýchově.

¹⁰ Pascha (hebrejsky pesah – „přejít“) je židovská slavnost „veliké noci“, ve které Hospodin vyvedl Izraelity z egyptského otroctví, zatímco Hospodinův anděl pobil všechno prvorozené v Egyptě a ušetřil jen domy Izraelitů, jejichž dveře byly označeny krví beránka (Kristal, 1997).

¹¹ Popeleční středa – středa, která předchází první neděli postní a označuje začátek postní doby. Kněz na znamení pokání dává na hlavu věřících popel a říká „Pomni, že jsi prach a v prach se navrátíš“, nebo „Čiňte pokání a věřte evangeliu“. (Petrosillo, 1998, s. 161)

¹² Zelený čtvrtek – večerní mše je připomínkou poslední večeře Páně s učedníky a ustanovení eucharistie.

¹³ Velký pátek – připomínka na Ježíšovu smrt na kříži. Není slavena mše sv., ale pouze se konají velkopáteční obřady.

¹⁴ Bílá sobota – nekonají se žádné obřady ani mše svatá. Církev prodlévá u hrobu Pána a rozjímá nad jeho utrpením a smrtí. Po západu slunce začíná velikonoční bdění – vigilie, a tím začíná slavnost Kristova vzkříšení.

Na začátku postní doby jsou v kostelech k dostání tzv. postní pokladničky, které si děti odnášejí domů a do kterých děti v této době dávají peníze, které by jinak utratily za sladkosti. Na konci postní doby se tyto pokladničky odevzdají a výtěžek slouží na pomoc potřebným. Stejně tak na Velikonoce mohou chlapci odevzdat část pomlázky do Charity, která tyto dary rozdává dětem v dětských domovech. A touto cestou bychom děti měli vést k altruismu, učit je nestarat se jen o sebe, ale nezištně pomáhat druhým. V některých rodinách je zavedena zdrženlivost od masa každý pátek, nebo nějaké jiné odřeknutí se něčeho (televize, počítačové hry). A právě toto odříkání a sebezapírání mnohdy ve výchově dětí a mládeže chybí.

Modlitba a půst dopomohou k vítězství nad pokušením. Nesmíme zhýčkávat tělo, ale postem a sebezapíráním udržovat své tělo v mužné kázní. A tím, že se mladý člověk vyhýbá pokušením, vyhýbá se hříchu – špatnému filmu, smyslnému svodu, špatnému časopisu (Tóth, 1934).

Grün nazývá půst lékem pro tělo i duši. Při správném půstu člověk nebojuje jen se svým tělem, ale i s myšlenkami a vášněmi. Půst má být držen ve skrytosti a nedávat ho ostatním najevo. S postem souvisí také almužna. To, co člověk ušetří, když se postí, může potom dát sirotkům nebo někomu potřebnému (Grün, 1995).

Jaroslav Studený připisuje půstu velkou hodnotu. Ve Starém zákoně se o půstu píše také hojně, jedná se o půst od jídla. Například Mojžíš nebo Eliáš se postili 40 dní. Dobrým postem není pouze újma od „něčeho“, ale jde hlavně o to, abychom změnili i své chování. Nejde jen o přemáhání svého těla, ale o snahu vidět těžkosti jiných, všímat si nespravedlnosti, dělit se o sebe s druhými. Modlitba, kterou doprovází půst, má daleko větší váhu. V dnešní době se půst většinou drží kvůli štíhlé postavě nebo ze zdravotních důvodů, bez nějakého náboženského pozadí. Půst také znamená osvobození, dělá člověka svobodným z části nebo úplně zřeknutím se alkoholu, cigaret, sladkostí, televize. (Studený, 2005)

Matouš ve svém evangeliu o postu říká, že při postu se máme chovat zcela přirozeně, aby na nás druhý člověk nepoznal, že se postíme: „ *Když ty se postíš, potřij svou hlavu olejem a tvář svou umyj, abys neukazoval lidem, že se postíš.*“ (Bible, Mt 6,17).

3 MRAVNOST

3.1 Mravní čistota

Je téměř nemožné v dnešní době při sledování televize, internetu, při čtení novin, časopisů, nebo procházce městem či nákupním střediskem, aby člověk nebyl bombardován sexuálními obrazy všeho druhu. Proto není snadné žít čistě v době, kdy je západní kultura zaplněná sexem. K tomu, aby člověk žil v čistotě mají napomáhat eucharistie a svátost smíření (Res Claritatis, 2011).

Mravní zákon stojí na Desateru¹⁵, které je u každého křesťana základní normou mravnosti. Vždyť jestli má být mezi lidmi pořádek, spravedlnost a bezpečnost, musí tato přikázání zachovávat i pohané. Víra v jednoho Boha dává pevný základ na jednotné nazírání na mravní život a mravní řád jednotlivce i společnosti. Civilní zákonodárství vlastně hájí stejná přikázání, protože jsou nezbytná pro společnost. Takže pokud se v těchto základních otázkách etického života shodují jak křesťané, tak i ateisté, neměli by být již žádné neshody v uspořádání našich společenských, sociálních a národních záležitostí (Trochta, 1984).

„Čistota se zvláště projevuje v přátelství k bližnímu. Přátelství je velké dobro pro všechny, ať je pěstováno mezi osobami stejného nebo rozdílného pohlaví. Vede k duchovnímu společenství.“ (Katechismus katol. církve, 1995, s. 571).

Pokud se člověk správně vyvíjel, je v něm zakořeněn cit, který vykonává ochrannou funkci vůči sobě samému i vůči druhým, a tou je stud. Stud odráží nebezpečné útoky směřující na ponížení důstojnosti člověka (Tomášek, 1992).

Obecně se stud dává do souvislosti se sexuální oblastí, ale v širším smyslu se člověk stydí za nějaký nedostatek, nedokonalost, za chybu, kvůli které bychom nemohli být oceněni a milováni. Stydlivost se nijak neliší od mravní čistoty – je její částí. Materiálním prvkem čistoty je neporušenost tělesná, formálním prvkem je úmysl zachovat si mravní čistotu. A protože k udržení mravní čistoty je třeba silné vůle a odříkání, považujeme ji za ctnost nejkrásnější. Jen to, co v mravním životě stojí velkou námahu a obět', můžeme označit za veliké a krásné (Pecka, 1947).

¹⁵ Desatero přikázání Božích – přikázání, která Mojžíš obdržel od Boha na hoře Sinaj.

Podle Lewise (1993) existují čtyři kardinální (stěžejní) ctnosti:

- prozíravost – rozumné uvažování a zamýšlení se nad tím, co děláme a jaké to bude mít následky,
- střídmost – vztahuje se nejen na pití, ale na všechny požitky, neznamena zřeknout se, ale znát správnou míru a nepřekračovat ji,
- spravedlnost – sem patří pravdomluvnost, čestnost, spolehlivost, vzájemná vstřícnost,
- udatenství – odvaha čelit nebezpečí, odolávat nástrahám.

Tomášek (1945) uvádí několik prostředků k zachování mravní čistoty:

- zachování studu,
- varování se všeho, co je pro mravní čistotu nebezpečné,
- rychlé odpírání pokušení,
- cvičení v sebekpřemáhání,
- důvěrné vzývání Ježíše Krista, Panny Marie a Anděla strážného,
- časté a pravidelné přistupování k sv. přijímání a k sv. zpovědi,
- pamatování si, že Bůh všechno vidí a že každou chvíli můžeme umřít,
- raději zemřít, než ztratit mravní čistotu.

Pecka v katolické mravouce říká, že je třeba rozvíjet výchovu k svědomí, která je základním pravidlem křesťanské mravnosti. Nestačí být jen poctivý, ale je potřeba pěstovat dobro, které vytěsňuje zlo. A k potlačení zla musíme mít opravdovou lítost a upřímnou kajícínost (Pecka, 1947).

3.2 Sexuální morálka

Křesťanství je jedno z mála velkých náboženství, které věří, že hmota je dobrá, a oslavilo manželství více než kterékoli jiné náboženství. Jestli tedy někdo hovoří o tom, že sex je špatný jako takový, křesťanství mu bude okamžitě protiředit. Křesťanství neříká, že sex, tělo nebo rozkoš jsou špatné sami o sobě (Lewis, 1993).

MUDr. Radim Uzel v kapitole „Nesesmilníš“ naopak sexualitu v podání křesťanů prezentuje odlišně: „*Katolické náboženství se již od svého vzniku vyznačuje značně nepřátelským postojem k lidské sexualitě.*“ (Uzel, 2007, s.145).

„Plodnost je ovocem a znamením manželské lásky, živým svěděním oboustranného úplného sebeodevzdání manželů. Správné pěstování manželské lásky a celý způsob rodinného života, který z něho vyplývá – aniž se přitom opomíjí ostatní účely manželství. Plodnost manželské lásky se neomezuje jenom na plození dětí, i když je takto obecně lidsky chápána. Ještě více se rozšiřuje a obohacuje všemi plody mravního, duchovního a nadpřirozeného života.“ (Jan Pavel II., 1992, čl. 28).

Plháková dává do souvislosti sexuální morálku a její proměny v čase. Zatímco do šedesátého roku minulého století byly společenské normy, co se lidské sexuality týká, velmi přísné, v dalších letech v kontextu hnutí hippies proběhla sexuální revoluce, která vedla k uvolnění a liberalizaci sexuální morálky (Plháková, 2008).

Lewis k této oblasti ještě dodává, že nepovažuje sex za jádro křesťanské morálky, nepovažuje necudnost za nejhorší neřest, ale za větší zlo pokládá rozkoš z moci či nenávisti, pomlouvání, přivádění lidí na špatnou cestu. „*Proto může mít chladný pokrytecký náfuka, který chodí pravidelně do kostela, do pekla blíž než prostitutka. Nejlepší je pochopitelně nebýt jedním ani druhým.*“ (Lewis, 1993, s. 75).

V křesťanské výchově, jak už nám i šesté přikázání říká, jsou pohlavní život a obecně sexuální zkušenosti dovoleny až v manželství. Podle tradiční morální teologie ani to však ne, protože spojení muže a ženy mělo být uskutečňováno pouze za účelem plození dětí. Avšak toto tvrzení, jak píše Rotter, je těžko pochopitelné, protože i v rodinách, kde jsou čtyři nebo pět dětí manželský styk v 99% případů nevede k těhotenství (Rotter, 2003). Kdežto v ateistických rodinách je sexuální život povolen s tím, že je kladen důraz na tzv. bezpečný sex, tzn. používání ochranných prostředků proti sexuálně přenosným nemocem a k zabránění početí.

Když americký psycholog Abraham Maslow v roce 1943 vytvořil pyramidu lidských potřeb, vedle základních fyziologických potřeb jako je jídlo, pití, dýchání, spánek, vyměšování zařadil i potřebu sexu. Ještě větší váhu sexuálnímu pudu připisuje Sigmund Freud, když říká, že: „*eros, pud života, je zaměřen na uspokojení vlastních potřeb, zachování života a dosažení příjemnosti.*“ (Vágnerová, 2010, s. 154). Na druhou stranu potřeba sexu není na rozdíl od jídla a pití nebo dýchání nezbytnou podmínkou pro přežití.

3.3 Sexuální výchova

Budeme-li hovořit o sexuální výchově dětí, dostáváme se do oblasti, která je v dnešní společnosti hodně diskutabilní. I když žijeme v době více jak dvacet let po sametové revoluci, stále se v rodinách všeobecně o sexualitě a výchově k ní nehovoří, nebo v případě, že se rodiče rozhodnou o tomto tématu mluvit, je už většinou pozdě, protože děti tyto informace již získaly od svých kamarádů a ty mohou být podány vulgárně, ošklivě a změnit postoj dítěte k sexualitě. Dalším problémem z pohledu katolické církve může být sexuální výchova ve školách, kde se odděluje tělesná stránka od duševní.

Pius XI. ve své encyklice *Divini illius magistri* není sexuální výchově příliš nakloněn a termín „*pohlavní výchova*“ dokonce nazývá za nechutný. Jestliže už má dojít k výchově v této oblasti, má to být učiněno obezřetně, obratně a nemá se zacházet do detailů. Dále z tohoto důvodu není vhodné, aby chlapci a dívky byli vychováváni společně (Pius XI., 1947).

I když je dítě poslušné, uctivé k rodičům, Bohu, církvi, představeným, ještě je zde pokušení a hrozí ztráta čistoty těla i duše. Proto rodiče mají pozorovat své dítě již od útlého věku – jeho přání, myšlenky, obrazotvornost. Výchova začíná v rodině. Jak a o čem hovoří před dětmi rodiče? Nebaví se o pohoršujících událostech, milostných poměrech? Jaké knihy, časopisy, kalendáře jsou doma? (Hugo, 1903). Jaké poslouchají rodiče doma písničky, filmy, jaké sledují pořady v televizi?

Rodiče nesmí děti urážet nevhodným oblečením a jistě není nic přirozeného, pokud se děti často setkávají s nahotou anebo sexuální nevázaností. Matku i otce musí děti vidět klidné, zbožné, aby v dospělém věku byly také dobrými vychovateli (Huvar, 1994).

Také sv. František poučuje, jak se má člověk správně oblékat. Vdaná žena, pokud je v přítomnosti svého muže, se má zdobit, ale pokud její muž není nablízku, mohlo by to vést k nařčení, že se chce líbit někomu jinému (Saleský, 1990).

V některých kostelech je u dveří upozornění na nevhodné oblečení, ve kterém by se nemělo vstupovat do chrámu Božího. To platí zejména pro „cizí“ návštěvníky, turisty. Do chrámu by měl člověk vstupovat slušně oblečený, ženy bez krátkých sukní nad kolena, bez obnažených paží a bez velkých výstřihů. Muži by pak také měli mít dlouhé kalhoty, nebo (aspoň ne nad kolena) a určitě ne tílko. A i když toto doporučení platí

zejména pro neznalé turisty, občas vcházejí do kostela na mši svatou takto nevhodně oblečení i křesťané, kteří toto ustanovení nerespektují.

Podle Augustyna je první sexuální výchovou u dětí to, jak se k sobě rodiče navzájem chovají, jak si projevují náklonnost, něžnost, lásku. Ale rozhodně by dítě nemělo být svědkem sexuálního soužití rodičů. Tím, že dítě vidí vztah mezi rodiči a jejich vzájemnou lásku, spontánně poznává podstatu sexuality. Jedna z prvních sexuálních informací je: „*Táta má rád mámu, máma má ráda tátu a z té lásky vznikl život.*“ (Augustyn, 1995, s. 67).

U malých dětí předškolního věku dochází k prohlížení a zjišťování odlišnosti pohlavních orgánů. Ověřenou praxí je, nad těmito projevy se nepozastavovat, přijímat je bez rozpaků. Při rozmluvách s dětmi na téma lidské sexuality záleží na okolnostech, osobnosti vychovatele, osobnosti dítěte a také na tom, jaké hodnoty preferujeme (Matějček, Dytrych, 1997).

Je třeba odpovídat dětem na jejich otázky pravdivě, protože i malá nepravda může v dítěti vyvolat ztrátu důvěry. Důležité je také dodržování určité diskrétnosti, respektování osobní svobody a sexuální intimity dítěte, nenutit ho „silou“ k doznáním, rozmluvám, které by narušovaly přirozený pocit nesmělosti. Jestliže v této oblasti budeme vystupovat přirozeně, bude i dítě později přistupovat přirozeně v sexuální výchově svého dítěte (Augustyn, 1995).

Zásadou je, aby dítě mělo ke svým rodičům důvěru a aby jeho potřeba sexuálních informací byla uspokojena. Je třeba se vyvarovat velkým zásahům do sexuální oblasti, přílišným zákazům, kontrolám a nestrašit děti sexuálním pohoršováním, protože to může mít negativní dopad na bojácnost v této oblasti a i před světem vůbec.

Aby bylo možné mluvit s dětmi o pohlavnosti, musíme k tomu vytvořit přiměřenou atmosféru, být otevření a na dětemi kladené otázky nesmíme reagovat překvapeně nebo je dokonce kárat (Augustyn, 1995).

Augustyn dále uvádí potřebu mluvit s dítětem na sexuální otázky od malička, protože neočekávaný poučný rozhovor začátkem dospívání může dítě vylekat. Rozhovory rodičů s dětmi by měly být pokračováním rozhovorů dřívějších. V těchto rozhovorech rodiče nemusí zacházet do detailů, zvláště co se týká fyziologické stránky (Augustyn, 1995).

Křesťanská sexuální pedagogika klade důraz na výchovu mladého člověka k partnerství a lásce. Cílem této výchovy není potlačování sexuálních pocitů, ale uschopnění ke komunikaci a lásce a získání intimity a odstupu (Rotter, 2003).

Sexuální výchova má vést k odpovědnosti a k respektování morálních norem. Má vést k formování svědomí a správnému vyhodnocování sexuálních zážitků a pocitů. Po skončení puberty bychom měli nechat již na dítěti, aby informace v tomto oboru si podle potřeby a situace vybíral sám a v době, kdy bude mít vážnou známost a později i v manželství si bez pocitu viny a strachu tyto informace dokázal sám vyhledat (Augustyn, 1995).

„Příliš přísná sexuální výchova a dokonce i příliš přísná sebevýchova a sebekontrola někdy může potlačováním smyslových tužeb cíli a smyslu sexuality škodit víc než nějaký příležitostný prohřešek proti nějaké méně důležité sexuální normě.“ (Rotter, 1997, s. 34, 35).

Katolickým rodičům mohou při výchově mládeže v oblasti sexuality pomoci vhodné knihy. Některé publikace jsou určeny rodičům, některé přímo dospívající mládeži. Vhodnou literaturou pro mládež je např. knížka od Františka Tomáška *Ze školy do života*. V této knížce je návod na zachování studu a mravní čistoty. Je zde např. uvedeno, kdy má právo chlapec nebo dívka na vážnou známost nebo jak se chovat ke stárnoucím rodičům. Tomášek zde vyzvedává důležitost modlitby, sv. zpovědi a mše svaté. V té samé knížce, ale určené pro dívky, je velice decentně a jemně popsáno pohlavní ústrojí ženy a jeho funkce.

Ne všechna literatura (co se sexuální výchovy týká) je však pro děti vhodná. Např. knihu od Radima Uzla „Abeceda sexu“, nelze katolické mládeži doporučit. V této knize je sice mnoho zajímavých článků, ale některé jsou nevhodné a v rozporu s učením katolické církve. Nalezneme zde vtipy o jeptiškách, znevážené pojednání o Adamovi a Evě, nazývání Hospodina „krut’asem“, zlehčování, zesměšňování, hanobení biblických výroků nebo popisování milostných životů známých osobností.

4 O VÝCHOVĚ VŠEOBECNĚ

4.1 Čas pro děti

S nedostatkem času pro děti bojuje mnoho rodičů. Jejich pracovní vytížení a seberealizace jim bere čas na rozvíjení a udržování vztahů v rodině. Problém nedostatku času se může týkat jednoho z rodičů, v horším případě obou. Dítě vnímá nervozitu, spěch, stres rodičů a vyžaduje, aby se mu věnovali s plnou pozorností.

„Nikdy nedoženete čas,

který jste jim nevěnovali,

když byly v hnízdě,

malé a zranitelné.“ (Gilbert, 2009, s. 7).

Tato slova od francouzského kněze a vychovatele hovoří za vše. Všichni to dobře víme, ale kdo z nás má na děti opravdu čas? V dnešním světě se honíme za materiálními prostředky, chceme vydělávat čím dál víc peněz, abychom pak mohli jezdit na drahé dovolené a kupovat si věci, které má přece každý. Přitom ale dost často zapomínáme na čas, který bychom měli věnovat svým dětem. Rodiče mají často jedno nebo dvě děti, aby jim mohli dát co nejvíce a mohli je lépe zabezpečit.

Gilbert říká: *„Pro dítě je lepší rodina, kde rodiče vydělávají méně.“* (Gilbert, 2009, s. 15). A na jiném místě píše, že je šťastná rodina, kde rodič odmítl kariérní postup kvůli tomu, aby mohl být více s rodinou.

Je možné, že na rodiče dolehnu manželské, finanční nebo jiné starosti a problémy a nemají čas vnímat signály, které k nim vysílají děti. Není důležité, jestli je rodič dělník nebo inženýr, ale záleží na tom, jestli je se svými dětmi (Gilbert, 2009).

Podle katechetky Ivany Albrechtové je jedním z nejdůležitějších úkolů náboženské výchovy naučit děti vstupovat z moderního světa do starodávného světa bible. Doporučuje používat obrázkové bible, protože děti mají rády příběhy. Tak postupně poznají velké biblické osobnosti jako je Noe, Abrahám, Josef Egyptský, Mojžíš, Ježíš, apoštolové, nebo významné události – potopa světa, přechod přes Rudé moře, narození, ukřižování (Katolický týdeník, 38/2013).

To, co děti opravdu milují, je večerní čtení z knížek nebo jen tak si povídat o čemkoliv. A nemusí to nutně být knihy křesťanské a povídání směřující k bibli. Číst

nebo si povídat s dětmi je významné proto, aby si získaly dostatečnou slovní zásobu. A i větší děti ocení povídání si s rodiči třeba u rodinného stolu.

Děti potřebují autoritu, pevnou ruku, rozhodnost. Nemusí s rodiči souhlasit, ale je třeba, aby slyšely jejich názor. Rodiče si zkrátka musí udělat čas pro rozhovor. A nemusí to být jen rozhovor. Může se jednat jen o pohledy, gesta, společné sportování, čas strávený spolu. Mladí jsou všímaví, pozorně naslouchají, chtějí mít vedle sebe skutečně dospělého člověka a velmi dobře dokáží rozpoznat naše pokrytectví (Gilbert, 2009).

4.2 Tresty

„Nepřipravuj chlapce o trest!

Nezemře, když mu nabiješ holí!

Nabiješ mu holí a jeho život vysvobodíš od podsvětí!“ (Bible, 1990, Přís. 23, 13-14).

V dnešní době dochází k změkčilé a liberální výchově, která dětem vše povolí, vše nechá projít, nevolá k odpovědnosti. Tendencí je výchova bez fyzických trestů. Ale jak sami dobře víme, v některých případech je to ten neúčinnější výchovný prostředek. Zdůrazňuji v některých případech. Samozřejmě existují děti, kterým stačí rozumná domluva nebo jiný trest. Ve školách jsou fyzické tresty zakázané, ale kolikrát slyšíme učitele a vychovatele si stěžovat, jak by této medicíny bylo zapotřebí.

V této věci se shodují i mnozí katoličtí pedagogové. S používáním metly souhlasí i Hugo, když říká, že metly je potřeba využít, jestliže děti i přes napomínání a varování neuposlechnou, lžou, kradou, jsou vzdorovití, zlostní, nestoudně se chovají, katechismu se neučí. Ale zároveň varuje před nerozumným bitím a trestáním. Ten, kdo vůbec netrestá, nebo naopak trestá nepravým způsobem, se dopouští hříchu. Také je nevhodné trestat tím, co nám padne zrovna do ruky nebo bít do části těla, kde by bylo ohroženo zdraví. Trestat se nesmí ve hněvu a ani za doprovodu klení. Trestání má být prováděno s klidem, důstojně a otec i matka musí být stejného názoru (Hugo, 1903).

I Gilbert říká, aby se rodiče nebáli své děti spravedlivě trestat, protože mladí mají smysl pro spravedlnost. Ale zároveň trestání nikdy nesmí být ponižující (Gilbert, 2009).

Další katolický kněz Rudolf Schikora připouští, že je někdy nezbytné, aby malé dítě bylo bolestí donuceno se dobře a slušně chovat, ale současně dodává, že kdyby rodiče vychovávali děti od malička, nebylo by potřeba tělesných trestů vůbec. Ale když už

se trestat musí, má to být mírným způsobem, vhodně, ne ve hněvu a ne příliš často (Schikora, 1947).

Na druhou stranu Rogge oponuje tím, že fyzické trestání není prostředek ke změně chování a tedy nezaručuje žádné zlepšení – je to pouze nepodařené řešení, které podporuje odvetu a posiluje nepřátelství (Rogge, 2000).

Je zřejmě velmi těžké rozpoznat, kdy se jedná „pouze“ o tělesný trest a kdy o fyzické týrání, protože jak uvádí Lovasová a Schmidtová (2006), podle výboru práva dětí OSN se za týrání považuje i trest vařečkou.

Podle sociologického průzkumu agentury INRES-SONES z roku 2008 vyplývá, že: *„V České republice převládá mezi občany tolerance k tělesným trestům. Polovina z nich (49,9%) je toho názoru, že tělesný trest sice nevychovává, ale v některých situacích je nejlepším řešením.“*

A podle ankety Lidových novin z 8. dubna 2008 pouze 9,9% lidí uvedlo, že se děti bít nesmějí. 79,7% uvedlo, že někdy není zbylí a 10,4 % dokonce, že škoda rány, která padne vedle.

4.3 Práce kněží

„Z toho, co říkáte, si nic nedělají.

Spiš si všímají všeho, co děláte,

a hlavně, kdo jste.“ (Gilbert, 2009, s. 7).

Citát od francouzského katolického kněze Guy Gilberta poukazuje na to, jak je důležité spíše mluvit svými činy, než ústy. Tohoto známého vychovatele v kožené bundě, s dlouhými vlasy a na motorce bych si dovolil přirovnat k novodobému Donu Boscovi. Don Bosco, aby se mohl starat a vychovávat chudé chlapce v Turíně, musel být nejdřív jako oni – chudý. Respektive, on byl chudý od malička, ale na rozdíl od mnohých, chudý zůstal až do smrti. Stejně tak Guy Gilbert, aby se dostal do společnosti chlapců, kteří jsou na pokraji společnosti, musí alespoň z části být jako oni a musí s nimi také žít. Gilbert i Bosco se starají o mládež bez domova, naučili se je pozorovat a také jim naslouchat. Bosco založil oratoř, kde dal mladým příležitost pracovat, Gilbert zase zakoupil polorozbořený statek, který si mladí delikventi museli opravit a starat se o zvířata. Je zřejmé, že se zde nejedná přímo o výchovu v křesťanských rodinách. Naopak, mnohé děti,

jak u Dona Bosca, tak u Guy Gilberta, nebyly křesťané a ani v této zásadě nebyly vychovávány, ale Bosco i Gilbert se zaměřovali hlavně na mládež, která jejich pomoc potřebuje.

Gilbert i Bosco mají hodně společného. Oba dva se setkávají s násilím, agresivitou, s mladými lidmi, kteří pocházejí z krutého prostředí, protože nebyli nikdy milováni. Navštěvují chlapce ve vězeních, snaží se jim naslouchat, pochopit je a dát jim nový smysl života. Vím, že i když naše děti nežijí „na ulici“, a možná my všichni žijeme relativně daleko od problémů těchto lidí, tak je dobré vědět, že jsou na světě děti, jejichž starostmi není to, kam dnes půjdou za zábavou, jakou si dají sladkost, kterou hru budou hrát na počítači, ale to, co dnes budou jíst, kde budou spát a kdo jim dá lásku, kterou tak nutně potřebují. A je dobré, aby to také věděly naše děti.

Cílem křesťanské výchovy je za pomoci milosti Boží vytvořit opravdového křesťana a řádného občana, který přinese společnosti prospěch a užitek (Pius XI., 1947).

Kněz v životě křesťanů zaujímá nemalou roli. Již brzy po narození katoličtí rodiče dávají své dítě pokřtít a většinou i s dítětem navštěvují bohoslužby. A pokračuje to dále. Ve farnostech kněz slouží dětské mše svaté, organizuje přípravy na první svaté přijímání, biřmování, ministrantské schůzky, na školách vyučuje náboženství. Samostatnou kapitolou, co se výchovy týká je svátost smíření¹⁶, kdy se člověk knězi vyznává ze svých hříchů, kterých lituje a kněz uděluje pokání a následně rozhřešení. „*Jde o svátost uzdravující, ve které Ježíš Kristus prostřednictvím biskupa nebo zplnomocněného kněze odpouští hříchy, kterých se věřící dopustil po křtu. Předpokladem je, že jich kajník upřímně lituje, vyznává se z nich, a má opravdovou vůli se polepšit a vykonat uložené pokání.*“ (Dunda, 2012, s. 7).

V dnešní době je již samozřejmostí, že kněz jezdí s dětmi na výlety, tábory, víkendové akce nebo pořádá sportovní utkání mezi farnostmi. Jsou i případy, kdy kněz vyjíždí s mládeží na několikadenní či dokonce týdenní čundry. Mnohdy kněz navštěvuje i rodiny u nich doma a zná děti katolických rodin velmi dobře.

¹⁶ Svátost smíření (pokání), nebo také sv. zpověď – jedna ze sedmi svátostí katolické církve vedoucí k odpuštění hříchů a ke smíření hříšníka s Bohem a církví.

Katoličtí kněží, kteří napsali mnoho knih o výchově, se, i když nepřímo, podílejí na výchově dětí. To už je zase úkolem rodičů, aby se tyto knihy dostaly do rukou jejich dětí. Nyní máme dostatek výchovných křesťanských knih, jen stačí si je zakoupit či půjčit.

Autoři, z jejichž knih jsem čerpal, mají různé názory na výchovu a každý se na ni dívá z různých pohledů a směrů. Ale jednu věc uvádí všichni stejně, a to je – vychovávat s láskou a k lásce. Druhým společným názorem je, aby se rodiče společně s dětmi modlili.

Tuto teoretickou část bych zakončil slovy druhého největšího přikázání: „*Miluj svého bližního jako sám sebe.*“ (Bible, 1990, Mt 22, 39) Při jeho dodržování budeme na nejlepší cestě ke správné výchově. Dále bych rád citoval Alexandra Severuse¹⁷: „*Nedělej druhým to, co nechceš, aby oni dělali tobě.*“

¹⁷ Římský císař panující v letech 222-235

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE

5.1 Cíl výzkumu a formulace výzkumné otázky

Cílem této práce, která se zabývá výchovou dětí a mládeže v katolických rodinách, je charakteristika křesťanské výchovy. Jde především o zmapování života rodiny z duchovní stránky a vliv duchovního prostředí na výchovu.

5.2 Použitá metoda výzkumu

Vzhledem k charakteru zkoumaného jevu jsem zvolil kvalitativní metodu, kterou jsem uskutečnil formou polostrukturovaného rozhovoru s rodiči. Tuto metodu jsem vybral z důvodu získání podrobnějších informací o rodinách.

Vědecký pracovník, který provádí kvalitativní výzkum, může základní otázky během výzkumu a sběru dat různě upravovat nebo doplňovat. Proto se tento výzkum považuje za pružný. Výzkumník pracuje přímo v terénu, analyzuje a vyhledává informace, které vedou k objasnění výzkumných otázek (Hendl, 2005).

Jestliže chceme proniknout hlouběji do života běžného člověka, nestačí jen povrchová fakta, ale musíme jít pod „kůži“. Jádrem kvalitativního výzkumu je v empirických datech o sociální zkušenosti, ze kterých je vytvářena sociální teorie. Při výzkumu neověřujeme sociální teorii, ale zjišťujeme, jak svůj sociální svět vidí lidé, kteří v něm žijí (Žižlavský, 2003). „*Upřednostňujeme-li v kvalitativním výzkumu hloubku, pak se musíme vzdát výzkumné šířky.*“ (Žižlavský, 2003, s. 109).

Výhodou kvalitativního výzkumu je získání podrobného popisu jedince, skupiny, zkoumání fenoménu v přirozeném prostředí, umožnění reagovat na místní situace a podmínky. Nevýhodou tohoto výzkumu může být jeho neprůhlednost, výsledky mohou být snadno ovlivnitelné výzkumníkem a získané vědění většinou není zobecnitelné na populaci (Hendl, 2005).

Polostrukturovaný rozhovor je soubor otázek, které jsou stejně formulované a následují ve stejném pořadí. Důležité je, aby otázky byly maximálně srozumitelné (Žižlavský, 2003).

5.2.1 Etická pravidla chránící účastníky výzkumu

Obecným pravidlem je, že zkoumané osoby souhlasí s účastí ve výzkumu a účastník ho může kdykoliv přerušit či ukončit. Účastník výzkumu musí být jasně informován, kdo bude mít k informacím přístup a za jakým účelem. Citlivé osobní údaje jsou zejména informace o rasovém či etnickém původu, sexuální orientaci, náboženském vyznání, zdravotním stavu, trestním řízení apod.. Výzkum tedy musí být prováděn v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů (Miovský, 2006).

5.3 Postup a technika sběru dat

5.3.1 Výběr výzkumného souboru

Za výzkumný vzorek jsem vybral několik katolických rodin, které jsem považoval za praktikující. Rodiče těchto rodin jsem nejdříve kontaktoval buď telefonicky, emailem, nebo některé přímo osobně. Protože rodiny byly předem seznámeny s otázkami, ne všechny byly ochotny rozhovor poskytnout. Zkoumáno tedy bylo devět rodin.

Výzkumné otázky

Již před začátkem výzkumu jsem si položil základní otázku: jaká je výchova dětí a mládeže v katolických rodinách? Z této otázky jsem vytvořil další tři dílčí otázky:

Jaké jsou mravní zásady a postoje k sexuální výchově?

Jaká je duchovní výchova v rodině a jak rodiny prožívají křesťanské tradice?

Jaký vliv má na výchovu kněz a katolická církev?

Tyto otázky jsem ještě rozšířil a byly položeny rodičům v následujícím pořadí:

1. V kolika letech jste u dětí (jestli vůbec) začali se sexuální výchovou, nebo v kolika letech dětí plánujete s výchovou začít?
2. Doporučili (zakázali) byste svým dospívajícím dětem prostředky k zabránění početí?
3. Jaký je váš názor na nevhodné oblékání (u žen příliš krátké sukně, velké výstříhy, u mužů krátké kalhoty, tílka) při návštěvě kostela?
4. Modlíte se společně, zvláště, kdy, kde, jak často?

5. Navštěvujete nějaká poutní místa, a pokud ano, jak často a za jakým účelem?
6. Jak prožíváte křesťanské tradice (Advent, Vánoce, postní doba, Velikonoce...)?
7. Dodržujete v pátek nějaký sebezápor?
8. Jaké používáte tresty a odměny, nebo jaká výchovná metoda se vám osvědčila?
9. Jaký je váš denní režim (modlitba, škola, kroužky, děti, mše sv. ...)?
10. Jak tráví děti volný čas?
11. Pořádáte nebo se účastníte nějakých akcí, které zaštiťuje církev? Pokud ano, jakých a jak často?
12. Zapojujete se nějakým způsobem do dění ve farnosti?
13. Jakým způsobem se kněz podílí na výchově vašich dětí?
14. Máte ještě nějakého duchovního (kněze, jáhna, bohoslovce), se kterým se stýkáte, přátelíte a který se věnuje volnočasovým aktivitám (tábory, víkendové akce)?

5.4 Analýza a interpretace dat

Rozhovory se uskutečnily v únoru a březnu roku 2014 v přirozeném prostředí přímo v rodinách. Tyto rozhovory jsem zaznamenával zápisem, při kterém jsem zároveň prováděl redukci prvního řádu¹⁸, kdy se záznam dává do plynulejší podoby (vynechání zvuků, slov, částí vět, které nesdělují informaci). Po ukončení rozhovoru jsem následně tyto záznamy přepsal. Textová data bylo třeba převést do elektronické podoby v co největší míře, protože takováto data nám usnadní práci z hlediska rychlosti, třídění, manipulace a tak nám ušetří čas (Miovský, 2005).

Otázky jsem všem rodinám pokládal ve stejném sledu. Data jsem vytřídil a popsal podle témat napříč všemi zkoumanými případy (Žižlavský, 2003).

1. V kolika letech (jestli vůbec) jste u dětí začali se sexuální výchovou, nebo v kolika letech to plánujete?

¹⁸ Redukce prvního řádu se provádí zejména při plné transkripci záznamů interview. Transkripce je převedení dat netextové povahy do textové (Miovský, 2005).

Touto otázkou jsem chtěl zjistit, zda rodičům nedělá problém mluvit s dětmi o sexualitě a jaký postoj zauímají k výchově v této choulostivé oblasti.

„Tuto otázku jsme neřešili, nechali jsme to na škole (Katolické gymnázium).“ (Rodina 1)

„Se sexuální výchovou jako takovou jsme nezačali, a když jsme se rozhodli na toto téma hovořit, zjistili jsme, že starší děti informace již mají. U dalších dětí tuto výchovu plánujeme postupně s věkem.“ (Rodina 5)

„Odmala úctou k svému tělu i k tělu druhých. Pěstováním studu a morálky a dále to záleží na otázkách dětí. Odpovědi prosté, dětské, žádné předčasné zatěžování. Zdůrazňovat křesťanská pravidla sexu a čistotu.“ (Rodina 7)

„Jak děti rostou, jsou zvědavé, ptají se. Poskytneme jednoduchou odpověď. Ta většinou děti nějaký čas uspokojí. Když chtějí vědět víc, zeptají se. Věk momentálně nedokáží říct, jsou zatím malé (4 a 3 roky).“ (Rodina 4)

„Odmalička, především odpovídáme na jejich dotazy a odpovědi uzpůsobujeme věku.“ (Rodina 6)

Šest rodin na téma sexualita hovoří s dětmi přiměřeně jejich věku, jedna rodina tuto výchovu nechává na škole a jedna rodina uvádí, že tuto výchovu u starších dětí opomenuli.

2. Doporučili (zakázali) byste svým dospívajícím dětem prostředky k zabránění početí?

Podle katolického učení antikoncepce jako taková je morálně nepřijatelná. Jaký postoj k této otázce ale zauímají katoličtí rodiče?

„Nedoporučujeme.“ (Rodina 1)

„Nezakázali, ale velmi nedoporučili.“ (Rodina 2)

„Nezakázali, prodiskutovali, doporučili zdrženlivost.“ (Rodina 3)

„Nedoporučili!“ (Rodina 4)

„Určitě nedoporučili.“ (Rodina 5)

„Jde o jejich volbu, nedoporučila bych ale používání abortivních¹⁹ metod.“ (Rodina 6)

„Zakázali. Je důležité vysvětlování, proč nepoužívat. Je to v rozporu s Desaterem.“ (Rodina 7)

„Určitě ne.“ (Rodina 8)

„Zakázali a vysvětlili proč.“ (Rodina 9)

Z uvedených odpovědí vyplývá, že všechny rodiny prostředky k zabránění početí nedoporučují, jedna rodina uvedla, že je to volba dětí.

3. Jaký je váš názor na nevhodné oblékání (příliš krátké sukně, velké výstřihy - u žen, u mužů krátké kalhoty, tílka) při návštěvě kostela?

„Nelíbí se nám to, jsme vůči tomu kritičtí, nejen k svým dětem, ale i k ostatním návštěvníkům.“ (Rodina 1)

„Pokud mají ženy mírně odhalená ramena, tak nám to nevadí, ale velké obnažování u žen je nevhodné. Ani u mužů nejsou vhodné krátké kraťasy.“ (Rodina 8)

„Nevhodně obnažené ženy u mužů vyprovokávají nemravné myšlenky. A navíc v kostele je to nevhodné, nedůstojné, neuctivé.“ (Rodina 7)

„Takovéto oblékání do kostela rozhodně nepatří, a ani se nehodí pro křesťana do společnosti.“ (Rodina 5)

„Asi nejsme dost prudérní. Lecos nám nevadí – snad jen to, co souvisí s hranicí dobrého vkusu – a ten by měl být stejný jak u věřících, tak nevěřících. Do divadla se nechodí v džínách a do kostela v minisukni a výstřihem na pupík.“ (Rodina 2)

„Nemáme s tím problém.“ (Rodina 6)

„Všeobecně nevhodné oblékání u žen i mužů vytváří spoluúčast na hříchu druhého. Co se týká kostela, lidé nevhodně oblečení by tam neměli mít dovolen přístup. Jako je to třeba v Itálii.“ (Rodina 9)

¹⁹ Pojem „abortivní“ (potratový) v lékařské literatuře označuje „vedoucí k ukončení těhotenství“. Za počátek těhotenství se pak často považuje zahníždění embrya v děložní sliznici. V dnešní době patrně neexistuje hormonální antikoncepce, která by neměla abortivní účinek. (Teologie těla, 2013)

Touto otázkou jsem sledoval, jaké budou celkově názory na oblékání. Křesťan by se měl oblékat nevyzývavě nejen v kostele, ale i jinde na veřejnosti. Zde kromě jedné rodiny je jasný negativní postoj ostatních rodin k nevhodnému oblékání v kostele i k nevhodnému oblékání na veřejnosti.

4. Modlíte se společně, nebo zvlášť, kdy, kde, jak často?

Řekl bych, že toto je jedna z nestěžejních otázek, protože většina teologů staví modlitbu na první místo a jako základ duchovního života křesťanské rodiny.

„Společně ráno, v poledne Anděl Páně, odpoledne ve tři hodiny Křížovou cestu k Božímu milosrdenství, křížovou cestu za kněze, růženec, večer večerní modlitby.“ (Rodina 7)

„Ráno a večer se společně modlíme, při večerní modlitbě zhodnocení dne, popř. modlitba za zemřelé, nemocné. Dále desátek růžence. Když je rodina spolu, tak se modlíme před jídlem. Mimo domov – střelná modlitba při cestě kolem kříže.“ (Rodina 1)

„Modlíme se společně ráno i večer. Pokud je rodina pohromadě, tak i před obědem, což je zpravidla o víkendu. Při delší jízdě autem se modlíme za šťastné dojetí do cíle a růženec.“ (Rodina 5)

„S dětmi se modlíme ráno a večer, vždy aspoň jeden z rodičů. Jako manželé se modlíme společně večer tak 1- 2 krát týdně. Společná modlitba růžence při delší jízdě autem.“ (Rodina 4)

„Spíše zvlášť, společně u oběda.“ (Rodina 6)

„Jak kdy. Když byly děti malé – celá rodina. Nyní občas, spíše s nejmladším dítětem. Starší děti se chtějí modlit samy. Společná modlitba před jídlem, občas modlitba růžence při jízdě autem, nepravidelná modlitba růžence doma.“ (Rodina 8)

„Společně večer před spaním v posteli.“ (Rodina 2)

„Společná modlitba před spaním a jídlem, doma, téměř denně.“ (Rodina 3)

Všechny rodiny uvádí, že se aspoň jednu modlitbu modlí společně. Modlitba se ukazuje jako mocný nástroj, který všechny členy rodiny spojuje, a při které mohou děkovat, prosit či jiným způsobem se podílet na modlitbě. Zajímavým postřehem je také fakt, že se rodiny modlí i při jízdě autem.

5. Navštěvujete nějaká poutní místa, a pokud ano, jak často a za jakým účelem?

Pro lidi nezasvěcené by se mohlo zdát, že slovo pouť patří do středověku, nebo si pod tímto pojmem představí pouze kolotoče a střelnici. Co ale znamená pouť pro křesťany a jestli ještě vůbec existují poutě, na to by měly dát odpověď následující věty.

„Pravidelně v září chodíme na pěší pouť do Přibyslavic, každý rok v rámci dovolené v dané oblasti navštívíme poutní místo (Mariazell, Klokoty, Jablonné v Podještědí, Velehrad, Svatý Hostýn, Svatý Kopeček). Vloni jsme se celá rodina zúčastnili Národní poutě ze Svatého Kopečku na Velehrad při oslavách 1150. výročí příchodu Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu. Za pět dní jsme ušli 120 kilometrů.“ (Rodina 1)

„Cca pětkrát do roka, za účelem povzbuzení, rodinného výletu, k tomu přihodíme i nějakou tu prosbu.“ (Rodina 2)

„Každý rok se snažíme absolvovat pěší poutě s naší farností do Křtin a Sloupu na Moravě. Je to tradice farnosti, možnost si při cestě popovídat s přáteli, načerpat nové síly, hezká příroda po cestě.“ (Rodina 4)

„Několikrát do roka jezdíme do Přibyslavic, o hlavní pouti se snažíme jít s procesím pěšky. V rámci dovolené navštěvujeme poutní místa po celé republice ve většině případů autem (Svatá Hora, Jablonné v Podještědí, Velehrad, Svatý Hostýn, Kostelní Vydří, Turzovka). Pokud jedeme na čundr na kolech, tak také zpravidla navštívíme nějaké poutní místo (Křemešník, Montserrat). Poutě konáme na poděkování Pánu Bohu a za Boží požehnání pro naše rodiny.“ (Rodina 5)

„Při farních poutích a párkrát o prázdninách.“ (Rodina 6)

„Na poutní místa většinou jezdíme s farním zájezdem (Žarošice, Slavkovice, Křtiny).“ (Rodina 8)

„Pravidelně navštěvujeme Svatou Horu z důvodů zpěvu ve sboru, sv. zpovědi a předložení proseb. Jiná poutní místa spíše příležitostně.“ (Rodina 9)

„Moc ne, tak dvakrát do roka, spíš jako výlet, mimo den poutní slavnosti.“ (Rodina 3)

Všechny rodiny pravidelně navštěvují nějaké poutní místo, příležitostně i jiná místa po celé republice. Z uvedených odpovědí vyplývá, že se poutě ze života katolických rodin jen tak

nevytráří. Rodiny se vydávají na poutě i pěšky, za zmínku stojí pout' rodiny č. 1, kdy celá rodina ušla sto dvacet kilometrů.

6. Jak prožíváte křesťanské tradice (Advent, Vánoce, postní doba, Velikonoce ...)?

Mons. Domenico Bartolucci v jednom z rozhovorů řekl: „...*Advent, postní doba, veliké svátky, které následují po Velikonocích. To vše vychovává, ani nevíte jak.*“ (Vendée, 2009)

Slavení liturgie je pro křesťana nejcennější a nejradostnější událostí v jeho životě s Bohem. Je tomu opravdu tak?

„*Na velké svátky se společně připravujeme, snažíme se dobře prožít adventní i postní dobu. Vyrábíme si adventní věnec, který si necháváme posvětit v kostele. Chodíme na roráty, doma při svíčkách zpíváme. O Vánocích doma stavíme betlém, přinášíme si domů betlémské světlo, které neseme s mladšími dětmi na hroby našich blízkých i na hroby opuštěné. Betlémské světlo také přinášíme našim sousedům. V postní době chodíme na křížové cesty, omezujeme sladkosti a televizi.*“ (Rodina 1)

„...*snažíme se dětem všípít spíš duchovní než konzumní rozměr svátků.*“ (Rodina 2)

„*V adventě a postní době bez tancovaček a veselí. V adventní době máme na stole adventní věnec, který jsme si nechali posvětit v kostele na začátku adventu. Doma společně zpíváme „Ejhle Hospodin přijde“ jen při svíčkách na adventním věnci. O Vánocích doma stavíme betlém, koledy spíše zpíváme na návštěvě u dědečka a babičky. Navštěvujeme příbuzné. Na Popeleční středu a Velký pátek dodržujeme přísný půst od masa a skromnost v jídle. Nepravdělně chodíme na křížové cesty.*“ (Rodina 5)

„...*dle křesťanských tradic....*“ (Rodina 6)

„*Snažíme se mít na mysli to, co každá doba přináší.*“ (Rodina 7)

„*V postní době a adventu děti nesmí navštěvovat zábavy a plesy, netancuje se při rodinných oslavách, na Popeleční středu a Velký pátek i děti dodržují přísný půst od masa, sladkostí, televize, počítače. Na Vánoce máme hojně vyzdobený dům, uchováváme betlémské světlo, zpíváme koledy, navštěvujeme i přijímáme své blízké. Velikonoční třídní prožíváme hlavně v kostele*“ (Rodina 8)

„...*prožívání spíše směřuje ke křesťanskému pojetí a přípravě uvnitř člověka.*“ (Rodina 9)

Z uvedených rozhovorů vyplývá, že rodiny se snaží tradice liturgického roku prožívat hlavně z duchovního hlediska. Postní doba a advent katolické rodiny vyvažuje z účasti na veselících a bujarých oslavách.

7. Dodržujete v pátek nějaký sebezápor?

Dnes se v katolictví setkáváme s mnoha nepřístojnostmi a jednou z nejvýraznějších je degradace povinností. Jedním takovým příkladem je otázka pátečního postu, který už většina katolíků prostě nedodrží (Duše a hvězdy, 2011). Jak ale z odpovědí vyplývá, praktikující rodiny se páteční půst dodržovat snaží, i když ne vždycky se jim to podaří.

„V pátek bezmasá jídla, účast na bohoslužbě.“ (Rodina 1)

„Snažíme se něco si odepřít – maso, počítač, chodíváme na večerní mši svatou. Moc se nám ty sebezápory nedaří.“ (Rodina 2)

„Děti ne, my většinou v jídle.“ (Rodina 3)

„Nejíme maso.“ (Rodina 4)

„Pouze od masa.“ (Rodina 5)

„Ne.“ (Rodina 6)

„Od masa vždycky, také se snažíme od jídla, trochu od televize.“ (Rodina 7)

„Hlavně od masa.“ (Rodina 8)

„Půst újmy.“ (Rodina 9)

8. Jaké používáte tresty a odměny, nebo jaká výchovná metoda se vám osvědčila?

„Třikrát napomenutí, třetí je důrazné a po čtvrté následuje výprask.“ (Rodina 1)

„...tu správnou výchovu stále hledáme – marně asi. Zatím coby bezradní používáme boží metodu – mnoho lásky, mnoho objetí, mnoho přijetí, mnoho odpouštění. A někdy mnoho křiku, zákazy PC, televize, lega, úkoly navíc. Podle toho, jak se daří.“ (Rodina 2)

„...zákaz oblíbených činností, občas lupanec, křik. Odměny: slovní, pohádka, pochoutky....“ (Rodina 3)

„Nejdříve se snažíme o rozumnou domluvu, když dítě opakovaně neposlouchá, následuje tělesný trest, zákaz počítače, televize.“ (Rodina 5)

„...fyzické trestání ve velmi omezené míře a různě u každého dítěte. Dále zákaz počítače....“ (Rodina 6)

„Nejlepší je dítě motivovat, pak domluvat, vysvětlovat. Nejsem zastánce „škoda rány“..., ale někdy je to nutné a velice účinné. Je nutné být důsledný, ale ne zlý. Já říkám – výchova má dvě koleje, dvě opratě. Láska a pravidla – současně. Láska bez pravidel dítě rozmazluje, pravidla bez lásky je tvrdá drezura (vojenská výchova). Myslím, že toto se nejvíc osvědčuje. A také to, že dítě odmala musí cítit, že rodič je autorita. Ale v lásce a úctě – ne ve strachu.“ (Rodina 7)

„Po třikrát napomenutí, potom plesnutí na zadek. Dále zákaz televize, počítače.“ (Rodina 8)

„K trestům přistupujeme až v krajním případě, spíše mluvíme, vysvětlujeme. Co se týká odměn, jedná se většinou o sladkost, televizi....“ (Rodina 9)

Výchova v rodinách probíhá většinou na základě domlouvání a motivace. Jsem ale rád, že se rodiče nebáli hovořit také o tělesných trestech, který stále ještě patří, i když zřejmě v omezené míře, k výchovnému usměrňování dětí.

9. Jaký je váš denní režim?

S odstupem času jsem zjistil, že tato otázka byla zřejmě položená zbytečně, zřejmě také úplně nesouvisí s výzkumem, protože odpovědi vlastně nesplnily účel a celkově by odpověď na tuto otázku byla obsáhlá. Denní režim se liší tím, jestli je všední den, nebo víkend, dále záleží na ročním období, prázdninách atd.. Dále mnoho rodin touto odpovědí odpovídalo i na otázku č. 10. Přesto zde uvedu alespoň několik odpovědí.

„Ranní modlitba, škola, práce, střelná modlitba, zájmové kroužky, sport, mše sv., domácí úkoly, večerní modlitba.“ (Rodina 1)

„Denní režim je spíše neuspořádaný. Kroužky děti nemají. Starší chodí na dva dny do školky, což nám vneslo do života trochu řád.“ (Rodina 4)

„Ráno modlitba, škola, zaměstnání, práce na zahradě, sport, počítač, televize, večerní modlitba.“ (Rodina 5)

„Modlitba, škola, kroužky, úkoly, pomoc s prací, hraní, společné zpívání, čtení, večerní modlitba, v neděli mše sv., svátky, středa dětské mše svaté. Potom samozřejmě spousta práce, kterou jsem začínala časné ráno (když děti ještě spaly) a dodělávala večer, když už děti zase spaly.“ (Rodina 7)

10. Jak tráví děti volný čas?

Na tuto otázku již některé rodiny odpověděly v předchozí otázce.

„Zájmové kroužky (sport, ZUŠ, tanec, náboženství, práce na zahradě, v lese, pomoc prarodičům, televize, počítač).“ (Rodina 1)

„Venku, na návštěvě, v kroužku, doma hraním si a časově omezeným sledováním pohádek.“ (Rodina 3)

„Většinou sport (lední hokej, fotbal, florbal, kolo), počítač, televize.“ (Rodina 5)

„Hraní, fotbal, sledování filmů, pomoc v domácnosti, návštěvy u kamarádů.“ (Rodina 6)

„Většinou hraním si doma nebo venku, popř. nějaká sportovní aktivita venku. Sledování televize (pořadů pro děti) se snažíme omezovat na minimum.“ (Rodina 9)

Tato otázka byla položena z důvodu zjištění toho, jak děti těchto rodin tráví volný čas. Uvedené odpovědi ukazují, že zřejmě nebude nějaký velký rozdíl mezi trávením volného času katolických dětí a dětí bez náboženského vyznání.

11. Pořádáte nebo se účastníte nějakých akcí, které zaštiťuje církev? Pokud ano, jakých a jak často?

Jedna ze stěžejních otázek v oblasti vlivu církve. Tato otázka měla dát odpověď na to, jak moc se rodiny zapojují nebo účastní církevních akcí, kterých je v dnešní době bohatá nabídka. Mělo se ukázat to, jak se rodiny aktivně se podílejí nebo navštěvují další akce farnosti.

„Jsme členy farní rady, zúčastňujeme se akcí naší farnosti – farní den, náboženství pro dospělé, farní karneval, Noc kostelů, táborák na čarodějnice, na ukončení školního roku, ministrantské schůzky, výlety, křesťanské tábory, úklid kolem kostela.“ (Rodina 1)

„Ano – poutě, akce pro děti při farnosti, s mužem se účastníme přípravných seminářů a duchovních obnov, které si vybereme z bohaté nabídky.“ (Rodina 2)

„Společenství rodin, setkávání matek s dětmi, Katolická charismatická konference, akce v místní farnosti.“ (Rodina 3)

„Farní karneval, farní ples, farní den, Noc kostelů, výstavy, sportovní aktivity konané farností.“ (Rodina 5)

„Mariánská družina²⁰, Vincentinum, farní společenský večer, vystupování v pečovatelském domě (hra na hudební nástroje, zpívání, scénky). Také každý rok vyrábíme různé výrobky na vánoční trh, ze kterého jde výtěžek na dobročinné účely.“ (Rodina 7)

„Setkání mládeže, farní dny, poutní akce od farnosti, koncerty.“ (Rodina 8)

„Jednou až dvakrát za týden zpívání v chrámovém sboru, jednou za týden zpívání v dětském sboru, dětské mše svaté, pomoc kněžím na přípravě akcí, drobné opravy na faře, v kostele, biblické hodiny, farní akce pro děti, mezifarní společenský večer, Modlitby matek“ (Rodina 9)

V příloze je kalendář akcí, které pořádá farnost Třebíč – zámek v roce 2014.

12. Zapojujete se nějakým způsobem do dění ve farnosti?

Mnoho rodin na tuto otázku již odpovědělo v předchozí odpovědi.

„V poslední době pouze stavba betlému před kostelem.“ (Rodina 5)

„Moc ne, spíše vůbec.“ (Rodina 4)

„Snažíme se. Muž začíná trénovat ministranty ve florbalu, já jsem ve farní radě, snažíme se stát s rukama připravenýma k pomoci.“ (Rodina 2)

„Dřív děti chodily vybírat na Tři krále, ministrování dětí, zpívání v chrámovém sboru, pomoc při výzdobě kostela, úklid kolem kostela, pomoc na zahradě.“ (Rodina 7)

„Ano, kostelničení, přípravy na farní dny, brigády na faře i před kostelem, úklid kostela.“ (Rodina 8)

„Spíše ne.“ (Rodina 6)

²⁰ Mariánská družina – společenství žen i mužů jejichž cílem je šíření úcty k Panně Marii.

13. Jakým způsobem se kněz podílí na výchově vašich dětí (jakýkoliv kněz i z jiné farnosti)?

„Připravuje pro děti dětskou mši svatou (jedenkrát týdně), učí děti v náboženství, uděluje svátost smíření, připravuje je k prvnímu svatému přijímání a na biřmování, organizuje ministrantské schůzky a výlety.“ (Rodina 1)

„Máme krásné a výživné dětské mše svaté, náš farář je velmi vstřícný a kamarádský. Nejstarší půjde k prvnímu svatému přijímání, proto se účastníme příprav.“ (Rodina 2)

„Především výuka náboženství, svatá zpověď, příprava na první svaté přijímání, výlety s knězem, působení kněze na táboře, víkendové pobyty u kněze na faře při setkání rodin.“ (Rodina 5)

„Pořádáním volnočasových aktivit pro děti, rozhovory s nimi i s rodiči.“ (Rodina 9)

„Výuka náboženství ve škole i na faře, děti ministrují, běžné setkávání a komunikace s knězem.“ (Rodina 8)

„Momentálně se na výchově nepodílí, možná až budou větší....“ (Rodina 4)

„Nemá vliv, okrajově náboženství.“ (Rodina 6)

14. Máte ještě nějakého blízkého duchovního (kněze, jáhna, bohoslovce), se kterým se stýkáte, přátelíte a který se věnuje volnočasovým aktivitám (tábory, víkendové akce)?

„Ano, Otec Jan Kotík – tábor Hodov, Otec Petr Karas – soustředění rodin v Dolních Bojanovicích, Otec Josef Blaha – návštěvy v Praze.“ (Rodina 1)

„Ano, Pavel Fox Pacner – setkání rodin, sport, návštěvy; František Puchna – návštěvy.“ (Rodina 5)

„Ano. Návštěvy u kněze, který dříve působil v naší farnosti. V předešlých dvou letech s námi strávil Štědrý večer, společné dovolené.“ (Rodina 8)

„Ano, několik.“ (Rodina 9)

„Známe jich víc, ale pravidelně se nestýkáme.“ (Rodina 3)

„Máme, moc často se ale nestýkáme.“ (Rodina 4)

„Blízkého kněze máme a nejen jednoho.“ (Rodina 7)

„Ne.“ (Rodina 2)

5.5 Vyhodnocení výzkumu

Jaké jsou mravní zásady a postoje k sexuální výchově?

I když by se mohlo zdát, že slovo sexualita je v křesťanství tabu, není tomu tak. Se sexuální výchovou začínají rodiče brzy: „...od malinka, odmala...“. Rodiče dětem zdůrazňují křesťanská pravidla sexu a čistoty, pěstují stud, morálku a úctu k tělu svému i k tělu druhých. Rodiny se snaží úměrně věku dětí o vysvětlování v této oblasti a varují od všeho, co je pro mravní čistotu nebezpečné. Téměř všichni rodiče by svým dětem zakázali nebo nedoporučili prostředky k zabránění početí, pouze jedna rodina říká, že je to volba dětí. Ve většině případů se vyskytuje slovo **nedoporučili**, **nezakázali** a ve dvou odpovědích rodiče takovému jednání **zakázali**. Z těchto odpovědí je zřejmé, že rodiče doporučují svým dospívajícím dětem sexuální zdrženlivost. Otázkou je, zda v dospívajícím věku lze ještě dítěti něco zakazovat, protože se stejně bude chovat tak, jak sám uzná za vhodné. Proto někteří rodiče zdůrazňují slovo „nedoporučili, vysvětlili“. Důležité je tedy vysvětlování. Takže rodiče nedoporučí nebo zakáží a přitom vysvětlí, proč.

Co se týká volby vhodného oblečení při návštěvě kostela, většina rodičů považuje nevhodné oblékání za **neuctivé**, **nedůstojné** a to pohoršující i na veřejnosti. „*Všeobecně nevhodné oblékání u žen i mužů vytváří spoluúčast na hříchu druhého*“. Tato odpověď vystihuje, jak může být nevhodné oblékání podnětem ke hříchu. V rozhovorech se především mluví o oblékání žen: „...*nevhodně obnažené ženy*...,...*velké obnažování u žen*...“. V přípravě na svátost smíření je položena otázka: „*Oblékám se diskrétně, abych nezbuzovala žádostivost?*“ (Dunda a kolektiv, 2012, s. 30).

Jaká je duchovní výchova v rodině, a jak rodiny prožívají křesťanské tradice?

Všechny rodiny shodně uvedly společnou modlitbu. Slovo **společně** je obsaženo ve všech rozhovorech. Je jedno, jestli se jedná o modlitbu ráno, večer, v autě či před jídlem. Znamená to, že rodina je schopna se aspoň jednou za den sejít, být všichni pohromadě. Ve večerní modlitbě navíc může být i shrnut obsah uplynulého dne. Modlí se ráno, večer

a příležitostně před jídlem. Dvě rodiny sice uvedly, že se ráno a večer spíše modlí každý zvlášť, ale vzápětí podotkly, že se modlí společně před jídlem nebo při jízdě v autě. Zvláštním způsobem místem pro modlitbu se může zdát modlitba při jízdě autem, kdy je rodina pohromadě a má více času, např. na modlitbu růžence. V růženci se promítá celý život Ježíše Krista od jeho početí až po Nanebevstoupení Panny Marie. Modlitba růžence je časově náročná, proto se rodiny také zmiňují o modlitbě „desátku“ – pouze části růžence. Modlitba je vlastně rozhovor s Bohem a dá se uskutečnit kdykoliv a kdekoliv. Ta provází křesťany na každém kroku. Modlitbou se začíná nový den, modlí se před prací, v poledne, před jídlem, po jídle, v dopravních prostředcích, na oslavách, při všech církevních obřadech, před sportovním kláním, po něm a samozřejmě modlitba před spaním. Jak už jsem uvedl, modlit se dá ustavičně, všude a před každým započatým úkonem.

Všechny rodiny pravidelně navštěvují nějaké poutní místo, příležitostně i jiná místa po celé republice. Z uvedených odpovědí vyplývá, že se poutě ze života katolických rodin jen tak nevytratí. Několikrát se v odpovědích objevuje sousloví „**pěší pout**“. Dříve poutníci téměř neměli ani jinou možnost než se vydávat na pout' pěšky. Jít ale pěšky v dnešní době je vyjádřením vykonání poutě s určitým zapřením a se záměrem vystavit se nepohodlí. Všechny rodiny aspoň jednou za rok vykonají cestu na nějaké poutní místo. Farnosti také pořádají pěší poutě a katolické rodiny této možnosti využívají. I když rodiny absolvují navštívení poutního místa v rámci výletu či dovolené, nesnižoval bych význam takto vykonané poutě. Navštěvování poutních míst může být také těsně spjato s historií české země a zajisté není na škodu, když na děti tímto prostřednictvím dýchne historie.

Křesťanské tradice jsou v katolických rodinách hluboce zakořeněny, zvláště s důrazem na duchovní prožívání. Adventní věnec, betlém, betlémské světlo, posvěcené ratolesti na Velikonoce – to jsou symboly, které neodmyslitelně patří do katolické domácnosti. Samozřejmostí také je před všemi velkými svátky roku vykonání svaté zpovědi. Jak jsem již uvedl, slova mons. Bartolucciho hovoří o tom, jak je prožívání těchto tradic velice důležité a jak působí na výchovu dětí.

K životu křesťana patří i dodržování sebezáporu. I když mnoho katolických rodin upustilo od pátečního půstu od masa, je stále hodně katolíků, kteří tento půst dodržují. Z devíti rodin pouze jedna uvedla, že v pátek nedodrží sebezápor. Rodiny si neodepírají jen půst od masa, ale také např. od sladkostí, počítače či televize. Možná se tato tradice

pátečního půstu zdá být nevýznamná, ale já jí přikládám velkou důležitost, protože v dnešní době, kdy je všeho dostatek, je třeba, aby si děti dokázaly něco odepřít.

Z uvedených rozhovorů vyplývá, že tradice liturgického roku se rodiny snaží prožívat hlavně z duchovního hlediska.

Jaký vliv má na výchovu kněz a katolická církev?

Odovědi rodin potvrdily předpokládanou účast na nejrůznějších farních akcích, ať už pravidelných nebo plánovaných, jako např. členství ve farní radě, farní den, náboženství pro dospělé, farní karneval, Noc kostelů, táborák na čarodějnice, akce na ukončení školního roku, ministrantské schůzky, výlety, křesťanské tábory, úklid kolem kostela, setkávání matek s dětmi a mnohé další. Rodiny se akcí účastní dle zaměření farnosti, i když většina z nich jsou podobného charakteru.

Co se týče vlivu kněze či kněží na výchovu dětí a mládeže, rozhovory s rodiči ukazují nemalý význam. Působení se projevuje zejména při dětské mši svaté, která se pravidelně koná jedenkrát týdně, dále výuka dětí v náboženství, udělování svátosti smíření, příprava k prvnímu svatému přijímání a biřmování, organizace ministrantských schůzek a výletů. Objevuje se zde i odpověď, kdy se kněz účastní prázdninových táborů či víkendových pobytů na faře při setkání rodin. Nemalou úlohu představuje také pořádání volnočasových aktivit pro děti, rozhovory s nimi i s rodiči. Na to, jaký má vliv působení kněze na výchovu dětí v té či oné farnosti se podílí také časová dispozice kněze, ale i jeho osobní nasazení, neboť dvě rodiny odpověděly, že se na výchově dětí kněz nepodílí nebo vliv nemá, alespoň nyní, kdy jsou malé.

Již při vyhodnocování výzkumu jsem si uvědomil několik nedostatků a chyb, které jsem udělal. Výzkumné otázky, které se týkají volného času a denního režimu, bych vypustil. Místo toho jsem měl jít více do hloubky v otázkách, které se týkají mravních zásad. Na výzkumu se podepsaly mé nezkušenosti v této oblasti. Příště bych si lépe připravil doplňující otázky, protože rodiče např. na stejnou otázku odpovídají jinak a je třeba je navést jedním směrem.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce byla charakteristika křesťanské výchovy, její výchovné metody, specifika a přiblížení života v praktikující katolické rodině.

Rodina má být prvním přirozeným prostředím ve výchově dětí a má za úkol vychovávat lidi prospěšné pro společnost. Neznamená to ale, že je křesťanská rodina rodinou „svatou“ a nějakým způsobem izolovanou.

Je třeba uvést, že dané výsledky jsou získané lokálně a nelze je zobecnit na celou populaci ani na všechny katolické rodiny.

Z uvedeného výzkumu vyplývá, že praktikující katolické rodiny se nijak nevymykají způsobu běžného života rodin, co se týká prožívání volného času dětí. Výchovné metody jsou přiměřené, rodiče se nebojí hovořit o používání tělesných trestů. Za specifické považují duchovní prožívání křesťanských svátků a tradic a také každodenní setkávání rodiny při společné modlitbě. V sexuální oblasti rodiny upřednostňují zachování mravní čistoty a zdrženlivosti, před používáním prostředků k zabránění početí. V rodinách jsou rodičovským příkladem a z podnětu církve děti vychovávány k prosociálnosti a altruismu (postní pokladničky dětí, vánoční andělíčky, nedělní sbírky na různé dobročinné účely).

Rodiny se snaží žít plnohodnotným křesťanským životem, účastní se nebo nějakým jiným způsobem se podílejí na životě ve farnosti. Program akcí farností (viz příloha) bývá pestrý a věřící mohou čerpat informace z různých letáků, farních časopisů i z internetových stránek, které už má většina farností. Rodiny se přátelí i s jinými knězi než s knězem z farnosti.

„Rodina už není to, co bývala, je v krizi, zesvětšela...“ – takovéto a podobné výroky o rodině již byly vyřčeny před sto a více lety. Doufám a věřím, že rodina, i když bude vlivem měnící se společnosti trochu jiná než dnes, zůstane základem lidské společnosti a bude pevnou oporou pro výchovu dětí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ALBRECHTOVÁ, I. *Děti mají rády příběhy.* Katolický týdeník, DOMA – rodinná příloha KT č. 38. 2013, ročník XXIV. Vydává Katolický týdeník, s.r.o., s církevním schválením.

AUGUSTYN, J. *Sexualita v našem životě.* Přeložila Zora Turková. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995. ISBN 80-85527-99-5

BIBLE, Praha: Česká biblická společnost. 1990.

BOSCO, T. *Don Bosko.* Přeložil Jaroslav Kopecký. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-60-7

DOKUMENTY DRUHÉHO VATIKÁNSKÉHO KONCILU, Trnava: Spolok sväteho Vojtecha, 2008. ISBN 978-80-7162-738-8

DOUBRAVA, J. *Mozaika sebevýchovy.* Třebíč: Arca JiMfa, 1995. ISBN 80-85766-45-0

DUNDA, M. a kolektiv. *Příprava na svátost smíření dnes.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2012. ISBN 978-80-7266-373-6

GILBERT, G. *Bratr vyvržených.* Přeložila Eva Špinková. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-X

GILBERT, G. *O dětech a výchově.* Přeložila Šárka Belisová. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-609-4

GRÜN, A. *Půst.* Přeložil Josef Hermach. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995. ISBN 80-85527-67-7

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum.* Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2

HUGO, H. J. *Křesťanská rodina v boji s nepřáteli.* Přeložil Emanuel Žák. Praha: Cyrillo-Methodějské knihtiskárny, 1903

HUVAR, A. *Přirozená výchova k vůdcovství.* Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o.:1994

JAN PAVEL II., *Familiaris consorti.* Praha: Zvon, 1992. ISBN 80-7113-067-2

KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE, Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6

KÜNG, H. *V co věřím.* Přel. Karla Korteová. Praha: Vyšehrad, 2012. ISBN 978-80-7429-250-7

LEWIS, C. S. *K jádru křesťanství*. Přeložila Šárka Grauová. Praha: Návrat, 1993. ISBN 80-85495-19-8

LOVASOVÁ, L., SCHMIDOVÁ, K. *Tělesné tresty*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí o.p.s., 2006. ISBN 80-86991-75-X

MARIIN NEBEKLÍČ. Přel. František Press. Brno: Mariánské nakladatelství, 1992. ISBN 80-900255-2-8

MALÝ, T. *Ze školy do života*. Český Těšín: 1992.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Jak a proč nás trápí děti*. Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-587-4

MÄDER, R. *Živ bud' Ježíš Král*. Přel. Tomáš Coufal. Praha: Cyrilo – Metodějské knihkupectví Gustava Francla, 1933. Nr: 12.272.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4

NAŠE VÍRA, Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1991. ISBN 80-7113-005-2

OHLER, N. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. Přel. Vladimír Marek. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-510-0

PECKA, D. *Umění žít*. Praha: Vyšehrad, 1947. Nr. 12247

PETROSILLO, P. *Křesťanství od A do Z*. Přel. Milena Tesařová a Stanislav Straka. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 80-7192-365-6

PIUS XI., Encyklika Divini illius magistri. Přel. Josef Papica a Josef Vlček. Olomouc: Matice cyrilometodějská, II. vydání, 1947. Imprimatur Nr. 12. 789 z 24.7.1930

PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1499-3

PONSARDOVÁ, C. *Víra v rodině*. Přel. Markéta Štěpánková. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-184-1

RATZINGER, J. *Úvod do křesťanství*. Brno: Petrov, 1991. ISBN 80-85247-13-5

ROGGE, J. U. *Děti potřebují hranice*. Přeložila Alžběta Syrovátková. 4 vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-634-6.

ROTTER, H. *Sexualita a křesťanská morálka*. Přeložila Lucie Kolářová. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-669-7

RICHTER, K. *Liturgie a život*. Přel. Jan Sokol. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-140-7

SALESKÝ, F. *Úvod do zbožného života*. Přel. Otomar Radina. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-025-7

SCHIKORA, R. *Výchova dítěte*. Frýdek: Exerciční dům, 1947. Nr. 999/47

STUDENÝ, J., *Ty ještě věříš?*. Olomouc: 2005

ŠTĚPÁN KARDINÁL TROCHTA, *Životopisná črta a výběr z proslovů a pastýřských listů*. Řím:1984

TOMÁŠEK, F. *Mladá dívka se dívá do života*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1945.

TOMÁŠEK, F. *Ze školy do života*. Český Těšín: 1992.

TÓTH, T. *Kristus a mládež*. Praha: Školské sestry, 1934. Nr. 2766

UZEL, R. *Abeceda sexu*. Praha: XYZ, 2007. ISBN 978-80-87021-77-4

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie osobnosti*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1832-6

VÁCHA, K. *Modlitba argentinských nocí*. Brno: Cesta, 2011. ISBN 978-80-7295-129-1

ŽIŽLAVSKÝ, M. *Metodologie pro Sociální politiku a sociální práci*. 1. vyd., Brno: Masarykova universita, 2003. ISBN 80-210-3110-7

Internetové zdroje:

ČERNÝ, J. *Poutní místa jihozápadní Moravy* [online]. 2005 [cit. 2014-02-16]. Dostupné z WWW: http://katolickakultura.sweb.cz/prehled_poutnich_mist_jihozapadni_moravy/prehled_poutnich_mist_jihozapadni_moravy.html

ČSÚ. *Tisková konference k předběžným výsledkům SLDB 2011 v Kraji Vysočina*. [online]. 2011 [cit 2014 02 10]. Dostupné z WWW: http://www.czso.cz/xj/redakce.nsf/i/tiskova_konference_k_predbeznym_vysledkum_slldb_2011_v_kraji_vysocina

DUŠE A HVĚZDY, *Páteční půst a sv. Maxmilián Kolbe* [online]. 2011 [cit 2014-03-31]. Dostupné z WWW: <http://cirkev.wordpress.com/2011/08/19/patecni-pust-a-sv-maxmilian-kolbe/>

FARNOST PŘIBYSLAVICE, *Historie Přibyslavických kostelů* [online]. 2012 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z WWW: <http://rkfpribyslavice.webnode.cz/historie/>

KRISTAL, *Pascha* [online]. 1997 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z WWW: <http://www.krystal.op.cz/amen/1997/AMEN3-97/7.HTM>

LIDOVKY. CZ, *Češi pro tělesné tresty dětí* [online]. 2008 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z WWW: http://www.lidovky.cz/cesi-pro-telesne-tresty-deti-dg8-/zpravy-domov.aspx?c=A080408_110718_ln_domov_hel

RES CLARITATIS, *Kanadští biskupové vydali list o mravní čistotě* [online]. 2011 [cit. 2014-02-28]. Dostupné z WWW: <http://res.claritatis.cz/zpravy/vse/kanadsti-biskupove-vydali-list-o-mravni-cistote/4469>

STOP NÁSILÍ NA DĚTECH, *Názory občanů ČR na tělesné tresty dětí* [online]. 2009 [cit. 2014-02-27]. Dostupné z WWW: <http://stopnasilinadetech.cz/dokumenty>

TARSICIUS, *Růžencový rok* [online]. 2003 [2014-04-05]. Dostupné z WWW: http://www.tarsicius.cz/strcisla/0301/pdf/06_07.pdf

TEOLOGIE TĚLA, *Abortivní účinek antikoncepce* [online]. 2013 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z WWW: <http://teologietela.paulinky.cz/Sexualita-plodnost/Antikoncepce-a-odpovedne-rodicovstvi/Abortivni-ucinek-antikoncepce>

VENDÉE, *Mons, Bartolucci poskytl rozhovor o liturgické reformě a o „reformě reformy“* [online]. 2009 [2014-03-31]. Dostupné z WWW: <http://www.vendee.cz/texty/bartolucci>

WIKIPEDIE, *Národní pout' na Velehradě (1985)* [online]. 2013 [cit. 2014-03-12]. Dostupné z WWW: [http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C3%AD_pou%C5%A5_na_Velehrad%C4%9B_\(1985\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C3%AD_pou%C5%A5_na_Velehrad%C4%9B_(1985))

ŽÁČEK, J. *Hadždž aneb putování do Mekky* [online]. 2008 [cit. 2014-02-15]. Dostupné z WWW: <http://www.ultreia.cz/jine-svetove-poute/muslimske-poute/pout-do-mekky/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČSÚ	Český statistický úřad
Mt	Evangelium podle Matouše
Mk	Evangelium podle Marka
Lk	Evangelium podle Lukáše
Přís.	Kniha Přísloví

SEZNAM PŘÍLOH

Kalendář akcí ve farnosti Třebíč – zámek v roce 2014

Leden

Tříkrálová sbírka

Týden modliteb za jednotu křesťanů

Únor

7.2. : Farní ples trebičských farností

16.2. : Farní dětský karneval (ZŠ Týnská)

Březen

5. 3. : Popelačnická středa : začátek doby postní
Náboženství pro dospělé v postní době

Duben

20.4. : Velikonoční neděle

26.4. : Velikonoční bál

30.4. : Posezení u ohně na zahradě za bazilikou pro rodiny

Květen

1.5. : Farní cyklistická jednodenní pouť

18.5. : První svaté přijímání

23.5. : Noc kostelů

Výlet pro děti z náboženství

Červen

16.6. : Farní den na zahradě za bazilikou

27.6. : Posezení u ohně na konec školního roku
na zahradě za bazilikou

Červenec

6.7. : Poutní slavnost svatého Prokopa

27.7. : Žehnání řidičům a jejich dopravním prostředkům

Srpen

31.8. : Žehnání aktovek školákům

Září

6. 9. : Pouť farnosti do Přibyslavic

11. – 13.9. : Farní autobusová pouť po ČR

Říjen

Skautská mše svatá

Listopad a Prosinec

30.11. : 1. neděle adventní

Náboženství pro dospělé v adventní době

